

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS INSTITUTAS

ALINA MILIAUSKAITĖ

**MUZIKOS POVEIKIS VAIKO PSICHOFIZINEI
RAIDAI ANKSTYVAJAME AMŽIUJE: TĖVŲ POŽIŪRIO
ANALIZĖ**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė
prof. dr. Diana Strakšienė

Šiauliai, 2019

BAIGIAMOJO DARBO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

Patvirtinu, kad mano _____ Alinos Miliauskaitės _____
magistro darbas, tema _____ Muzikos poveikis vaiko psichofizinei raidai ankstyvajame
amžiuje: tėvų požiūrio analizė _____
yra originalus autorinis darbas, mano pačios atliktas savarankiškai. Darbas nebuvo pateiktas ar
naudotas jokiaje kitoje mokymo įstaigoje. Darbe nėra plagijavimo, sukčiavimo ar kitų mokslo
etikos pažeidimų.

(vardas, pavardė)

(parašas)

Miliauskaitė A. Muzikos poveikis vaiko psichofizinei raidai ankstyvajame amžiuje: tėvų požiūrio analizė: muzikos pedagogikos studijų magistro darbas / vadovė prof. dr. Diana Strakšienė; Šiaulių universitetas, Edukologijos institutas. – Šiauliai, 2019. – 49 p.

SANTRAUKA

Darbe nagrinėjamas muzikos poveikis vaiko psichofizinei raidai ankstyvajame amžiuje. Aptariama vaiko psichofizinė raida nuo prenatalinio laikotarpio iki trejų metų, atskleidžiama muzikos įtaka vaiko smegenų veiklai nėštumo laikotarpiu, išryškinamas muzikos poveikis kūdikių raidai bei muzikinio ugdymo galimybės ankstyvajame amžiuje.

Baigiamojo darbo tikslas – atskleisti tėvų požiūrį į muzikos poveikį vaiko psichofizinei raidai ankstyvajame amžiuje. Darbo tikslui pasiekti iškelti šie uždaviniai: aptarti vaiko prenatalinio ir ankstyvojo amžiaus vystymosi raidos etapus; atskleisti muzikos poveikį vaikui prenataliniu periodu; apžvelgti muzikos įtaką vaiko psichofizinei raidai ankstyvajame amžiuje; ištirti tėvų požiūrį į muzikos poveikį vaiko psichofizinei raidai ankstyvajame amžiuje. Tyrimo metodai: mokslinės ir metodinės literatūros analizė, anketinė tėvų apklausa, kiekybinio tyrimo analizė. Tyrimas vyko 2019 metų balandžio mėnesį. Tyrime dalyvavo 58 respondentai. Anketinės apklausos metodu buvo siekiama išsiaiškinti tėvų nuomonę apie muzikos poveikį vaiko psichofizinei raidai ankstyvajame amžiuje.

Išanalizavus mokslines studijas apie ankstyvojo amžiaus vaiko raidos vystymosi etapus, gautos šios išvados: Pradinis žmogaus gyvybės etapas vadinamas prenataliniu periodu, kuris trunka nuo apvaisinimo iki gimimo. Mokslininkai teigia, kad per pirmuosius trejus kūdikio gyvenimo metus įvyksta didžiuliai vaiko sugebėjimų pokyčiai: vystosi fizinė raida, asmenybės bruožai, tobulėja vaiko protas, kalba, emocijos. Muzika yra svarbi ankstyvojo amžiaus vaiko ugdymo(si) dalis, nes jos garsai, ritmas stimuliuoja bei spartina vaikelio psichofizinę raidą, ugdo socialinius, meninius, kalbinius, emocinius bei fizinius įgūdžius.

Atlikus empirinį tyrimą, išryškėjo teigiamas požiūris į ankstyvojo muzikinio ugdymo užsiėmimus, įvardijant, kad jie yra įdomūs, kryptingi bei pritaikyti vaikų amžiui. Tyrimas parodė, kad dauguma mamų kaip svarbiausius ugdymo bruožus įvardija kūrybiškumą, muzikinius žaidimus, judesio raišką ir patiriamas teigiamas emocijas. Šie faktoriai neabejotinai lavina ir skatina ankstyvojo amžiaus vaikų psichosocialinę raidą: atmintį, mąstymą, kalbos tobulėjimą, motoriką ir kt.

Miliauskaitė A. The Influence of Music on the Psychophysical Development of Child in Early Years: the Analysis of Parents' Attitude: Master's Thesis in Music Pedagogy Studies / Supervisor Prof. Dr. Diana Strakšienė; Šiauliai University, Institute of Education. – Šiauliai, 2019. – 49 p.

SUMMARY

The thesis examines the impact of music on the child's psychophysical development at an early age. The child's psychophysical development from the prenatal period up to three years is discussed, the influence of music on the activity of the child's brain during pregnancy is revealed, the impact of music on the development of the baby and the possibilities of musical education at an early age are emphasized.

The aim of the final thesis is to reveal the parental attitude to the impact of music on the child's psychophysical development at an early age. The following tasks were set in order to achieve the aim of the thesis: to discuss the child's prenatal and early age developmental stages; to reveal the impact of music on the child during the prenatal period; to review the influence of music on the child's psychophysical development at an early age; to investigate parental attitude towards the impact of music on the child's psychophysical development at an early age. Methods of the research: analysis of scientific and methodical literature, questionnaire survey of parents, analysis of quantitative research. The research took place in April 2019. 58 respondents participated in the research. The questionnaire method was used to find out the parents' opinion on the impact of music on the child's psychophysical development at an early age.

After analysing scientific studies on the developmental stages of the child's development at an early age, the following conclusions were drawn: The initial stage of human life is called the prenatal period, which lasts from conception to birth. Scientists say that during the first three years of the baby's life there is a huge change in the child's abilities: physical development takes place, personality traits, child's mind, language, emotions are developing. Music is an important part of early childhood education because its sounds, rhythm stimulate and accelerate the child's psychophysical development, develop social, artistic, linguistic, emotional and physical skills.

The empirical research revealed a positive attitude to the advantages of early music education activities, stating that they are interesting, purposeful and adapted to the age of children. The research showed that most mothers identify creativity, musical games, expression of motion and positive emotions as the most important features of education. These factors undoubtedly develop and promote the psychosocial development of the child at an early age: memory, thinking, language development, motor skills, etc.

TURINYS

ĮVADAS.....	6
1. PRENATALINIO IR ANKSTYVOJO AMŽIAUS VAIKŲ PSICHOFIZINĖS RAIDOS TEORINIAI PAGRINDAI.....	8
1.1. Prenatalinis vaiko raidos laikotarpis.....	8
1.2. Kūdikių raidos vystymosi samprata.....	10
1.2.1. Fizinė raida.....	12
1.2.2. Psichoemocinė raida.....	14
1.3. Ankstyvojo vaikų amžiaus raidos bruožai.....	15
2. MUZIKOS POVEIKIS KŪDIKIŲ RAIDAI.....	18
2.1. Muzikos įtaka vaiko smegenų veiklai nėštumo metu.....	18
2.2. Naujagimis ir muzika.....	21
2.3. Muzikos įtaka ankstyvojo amžiaus vaiko raidai.....	23
2.4. Muzikinio ugdymo galimybės ankstyvajame amžiuje.....	26
3. TĖVŲ POŽIŪRIS Į MUZIKOS POVEIKĮ ANKSTYVOJO AMŽIAUS VAIKŲ PSICHOFIZINEI RAIDAI (EMPIRINIS TYRIMAS).....	31
3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	31
3.2. Tyrimo rezultatai.....	32
IŠVADOS.....	46
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	47
PRIEDAI.....	49

IVADAS

Darbo temos aktualumas. „Muzika – jautriausias menas, nes jis operuoja intonacijomis, įgalinančiomis kalbėti „širdies kalba“, susieti žmones intuityviais, emociniais-dvasiniais artimumo ryšiais“ (Rinkevičius 2006, p. 15). Muzikos kalba – tai neverbalinė informacija, kuri yra labai reikšminga komunikacijoje, nes tai tarsi įrankis išreikšti žodine kalba neaprašomas būsenas, nusiteikimus. Mokslininkų teigimu, apie 90 procentų emocinės informacijos žmogus išreiškia ir priima ne žodžiais, o klausia, kūno judesiais, žvilgsniu, lytėjimo kalba. Tai savitas tarpusavio bendravimo būdas ir procesas, kuris yra būtinas kiekvieno žmogaus gyvenimui, sveikatai ir gerovei (Aleksienė, 2010).

Pasaulyje mokslas jau įrodė, kad muzika veikia visa, kas yra gyva: augalus, gyvūnus ir net dar negimusį kūdikį. Pasak J. Butkutės (2015), vaiko sveikata, jo gabumus bei talentus didele dalimi lemia prenatalinis ugdymas, kuris reiškia ugdymą moters nėštumo laikotarpiu. Panašiai teigia ir Z. Rinkevičius (2006), pirmiausia kūdikiai esantys motinos iščiose pradeda garsus girdėti kūnu ir oda, dėl jų skleidžiamų virpesių. Taip yra kaupiama prenatalinė vaisiaus atmintis, kurioje vaikas įsimena gimtąją kalbą, dainas ir instrumentinę muziką. Garsų skleidžiama vibracija tarsi masažuoja mažą kūnelį, esantį motinos iščiose, gerina vaiko augimą ir raumenų vystymąsi, stimuliuoja greitesnę kūdikio smegenų veiklą, gerina jo kraujo apytakos sistemą. Šioje raidoje vaisiaus individualiai pajautas bei pažintas patyrimas gali turėti įtakos ne tik ankstyvajame vaiko amžiuje, bet ir didelę svarbą visam vaiko vystymuisi.

Kiekvienam amžiaus tarpsniui yra būdingas atitinkamas organizmo dalių ir funkcijų vystymasis. Pasak J. Butkutės (2015), vaiko smegenys sparčiausiai auga kūdikystėje, todėl muzika yra svarbi ugdymo dalis, nes išgyvenant muziką į ją reaguojame dėl tam tikrų vykstančių procesų smegenyse. Naujagimio poreikis muzikai pasireiškia nuo pat pirmųjų dienų, kuomet kūdikio ypač jautri klausia, rega ir lytėjimas vystosi pirmiausia. „Šis poreikis yra įgimtas, kaip ir socialinis, plėtojasi kartu su praktine veikla, įgyjamas per muzikinę patirtį, o augant šis poreikis stiprėja“ (Mačiulskienė, 2005, p. 26). Kūdikiai jau gimsta su puikiais klausos gebėjimais ir per pirmuosius gyvenimo metus išryškėja vaiko klausos jautrumas. Pasak J. Gumbytės-Mačiulskienės (2005), naujagimis jau 10–12 parą reaguoja į garsą, 2-jų mėnesių nustoja judėti ir suklūsta, kai išgirsta žmogaus balsą arba muzikos garsus. Tyrimais buvo nustatyta, kad „kūdikio regėjimas ir klausia nuo pat gimimo yra tarpusavyje susiję, regėjimas padeda klausai nustatyti garso šaltinį“ (Jautakytė, 2009, p. 46). Todėl trijų mėnesių kūdikis jau akimis seka judantį objektą ir pasuka į jį galvą. Lygiai taip pat ir su garsu, dažnai mažylis pasisuka į garso šaltinį ir suklusęs stebi. 4–5 mėnesių geba skirti kai kuriuos garsus, įsiklauso į intonaciją, reaguoja

emocijomis į muziką (džiaugiasi, surimtėja, spardosi kojomis, maskatuoja rankomis) bei sąmoningai išskiria garsus, krykščia ir spygauja. Vienerių metų mažylis, girdėdamas suaugusiojo dainavimą, jau ir pats stengiasi dalyvauti muzikinėje veikloje muzikuojant. Tačiau visa ši klausos raida gali vystytis kur kas greičiau ir įvykti anksčiau, jeigu nėščia moteris muzikuos dar negimusiam kūdikiui. Tuo atveju naujagimio poreikis muzikai bus daugiau savaiminis noras muzikuoti ir vaikas anksčiau pajaus muziką kaip atskirą veiklos rūšį.

Tyrimo problema. Mokslinėje literatūroje gausu informacijos apie ikimokyklinį muzikinį ugdymą, tačiau labai nedaug kas rašo apie prenatalinio muzikinio ugdymo reikšmę kūdikiui bei visapusišką muzikos poveikį vaiko psichofizinei raidai ankstyvajame amžiuje.

Apie žmogaus ugdymą muzika, jos įtaką vaikui prenatalinėje stadijoje, kūdikystėje ir ankstyvoje vaikystėje savo darbuose analizuoja J. Gumbytė-Mačiulskienė (2005), D. Campbell (2005), J. Piličiauskaitė-Navickienė, A. Navickas, A. Piličiauskas (2017), R. Jautakytė (2009), Z. Rinkevičius (2006), J. Butkutė (2015). Taip pat apie vaiko raidos vystymąsi savo darbuose rašo A. Gučas (1981), A. Saveljeva (1977) bei R. Žukauskienė (2012). Tačiau nepaisant minėtų autorių nepakanka informacijos apie muzikos poveikį vaiko psichofizinei raidai ankstyvajame amžiuje (nuo prenatalinio amžiaus iki trejų metų), todėl ši problema išlieka aktuali.

Tyrimo objektas. Muzikos poveikis vaiko psichofizinei raidai ankstyvajame amžiuje.

Tyrimo hipotezė. Tikėtina, kad lankant ankstyvojo muzikinio ugdymo mokyklėlę, vaikų psichofizinis raidos vystymasis vyksta pastebimai greičiau.

Tyrimo tikslas. Atskleisti tėvų požiūrį į muzikos poveikį vaiko psichofizinei raidai ankstyvajame amžiuje.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) aptarti vaiko prenatalinio ir ankstyvojo amžiaus vystymosi raidos etapus;
- 2) atskleisti muzikos poveikį vaikui prenataliniu periodu;
- 3) apžvelgti muzikos įtaką vaiko psichofizinei raidai ankstyvajame amžiuje;
- 4) ištirti tėvų požiūrį į muzikos poveikį vaiko psichofizinei raidai ankstyvajame amžiuje.

Tyrimo metodai. Mokslinės ir metodinės literatūros analizė, anketinė tėvų apklausa, kiekybinio tyrimo analizė.

1. PRENATALINIO IR ANKSTYVOJO AMŽIAUS VAIKŲ PSICHOFIZINĖS RAIDOS TEORINIAI PAGRINDAI

Kiekvienas žmogus pasaulyje keliauja savo gyvenimo keliu, tačiau ta kelionė prasideda nuo vieno visiems būdingo pradžios taško – gyvybės užsimezgimo. Visi žmonės iš dalies yra panašūs nuoseklia individo raida, tačiau tuo pačiu labai skirtingi bei unikalūs, ir tai priklauso ne tik nuo genetinio paveldimumo, bet ir nuo aplinkos veiksnių.

Prieš pradėdant aptarinėti prenatalinio ir ankstyvojo amžiaus vaikų raidą, pirmiausia reikia apibūdinti, kaip yra suprantama sąvoka „raida“. R. Žukauskienė (2012) teigia, kad raida – tai procesas, kurio metu vaikas nuo gyvybės užsimezgimo pradžios auga ir keičiasi visą gyvenimą. Raidos psichologai tyrinėja visą žmogaus raidą – nuo gyvybės užsimezgimo iki mirties, todėl bendriausia prasme terminas „raida“ gali būti apibrėžtas kaip žmogaus kitimas bėgant laikui.

Žmogaus raida yra vientisas procesas, tačiau skirstomas į tris sferas, kurias tarpusavyje yra susijusios:

- fizinę (kūno pasikeitimai, motoriniai sugebėjimai);
- pažintinę (visi procesai susiję su mąstymu ir kalba);
- socioemocinę (emocijos, asmenybė, tarpusavio santykiai bei ryšys su kitais žmonėmis).

Pasak A. Gučo (1981), žmogaus fizinė ir psichinė raida turi tam tikrus etapus ir eina iš vieno tarpsnio į kitą. Pirmasis etapas tolesniajam yra tarsi laiptelis parengiantis sudėtingesnei veiklai ir individo psichinei struktūrai. Kiekvienas tų tarpsnių turi skirtingus individo raidai būdingus bruožus, todėl tirdami pokyčius, raidos psichologai skaido žmogaus gyvenimą į tam tikrus laiko periodus. Šiame darbe apžvelgsime tris periodus, tai – prenatalinį (nuo apvaisinimo iki gimimo), kūdikystės (0–1 m.) ir ankstyvosios vaikystės (1–3 m.).

1.1. Prenatalinis vaiko raidos laikotarpis

„Neformalaus ugdymo tradicijų – etnoso, šeimos pedagogikos patirties – tyrimai, filosofinės įžvalgos ir neurofiziologiniai tyrinėjimai XX amžiaus pabaigoje leido kitaip pažvelgti į žmogaus raidos pradžią. Įsitvirtino sąvoka *prenatalinis* laikotarpis (*pre* – prieš, *natales* – gimimas), reiškiantis nėštumo laikotarpį“ (Rinkevičius, 2006, p. 168).

Remiantis R. Žukauskiene (2012), žmogaus prenatalinė raida yra skirstoma į šiuos periodus:

- gemalo periodas – susidariusio gemalo prisitvirtinimas prie gimdos sienelės. Ši fazė trunka nuo apvaisinimo iki 2 savaičių;
- embriono periodas – formuojasi visi pagrindiniai organai, pradeda plakti širdis. Šis periodas tęsiasi nuo 3 iki 8 savaičių;
- vaisiaus periodas – pradeda funkcionuoti ir intensyviai augti visi pagrindiniai organai nuo 9 savaitės iki gimimo.

Kiekvieno žmogaus gyvybė prasideda susijungus vyriškai ir moteriškai lytinei ląstelei. Jos susijungia moters organizme ir taip prasideda nauja gyvybė. „Tai yra greičiausias ir dramatiškiausias žmogaus raidos periodas, vykstantis „už akių“ tikrąja to žodžio prasme. Šiuo laikotarpiu, kuris trunka 9 mėnesius, vaikas išsivysto iš mikroskopinio dydžio ląstelės iki naujagimio, kuris yra apie 52 cm ilgio, o jo kūno masė padidėja milijardus kartų“ (Žukauskienė, 2012, p. 113). Įdomu tai, kad prenatalinės raidos proceso laikotarpiu motina ir jos kūdikis turi atskiras medžiagų cirkuliacijos sistemas. Nors mama per savo kraują į vaisiaus kraują teikia visas būtiniausias besivystančiam organizmui maisto ir apsaugines medžiagas bei deguonį, tačiau motinos ir vaisiaus kraujas niekada nesusimaišo, nes abiejų individų kraujotakos sistema yra uždara.

Nauja gyvybė prasidėjusi motinos kūne, po devynių mėnesių išvysta pasaulį ir pradeda savarankišką gyvenimą. Galima teigti, kad motinos kūnas prenataliniu laikotarpiu yra pats saugiausias būstas kūdikiui, kokio jis daugiau niekur neras išvydęs pasaulį po gimimo. Vaisiaus būseną motinos kūne iki gimimo yra maksimaliai uždara: rankos ir kojos prilenktos, galva pririesta. Visa laikysena rodo, kad būsimas kūdikis apsisaugojęs nuo netikėtų smarkesnių išorinių dirginimų. Tačiau vaisius nėra atsietas nuo išorinio pasaulio ir gimimui ruošiasi iš anksto. Z. Rinkevičius (1998) teigia, kad embriono fizinis, sensorinis vystymasis yra neatskiriama susijęs su motinos ir aplinkos poveikiais.

Pasak R. Žukauskienės (2012), 8 savaičių embrionas jau atpažįstamas kaip žmogus. Matomos išorinės ausys, ilgėja pirštai, daugumos organų sistemos beveik susiformavusios. Labai greitai, net 8-tos savaitės pabaigoje jau būna susiformavę visi pagrindiniai išoriniai ir vidiniai organai bei kūno dalys, todėl embrionas imamas vadinti vaisiumi. Taip pat per aštuntąją savaitę vystosi odos jautrumas, o liežuvio jutimo elementai dvyliktąją vystymosi savaitę. „Esama mokslininkų, teigiančių, kad net saulės šviesa gali prasiskverbti pro motinos kūną ir paveikti vaisiaus akis“ (Rinkevičius, 1998, p. 39). R. Jautakytė (2009) teigia, jog nuo aštuntos vystymosi savaitės yra pastebimas ryškus vaisiaus smegenų augimas ir net nuo dvyliktos savaitės būsimasis kūdikis pradeda įgauti savitus veido bruožus, todėl mimika vaisius pradeda reaguoti į dirgiklius.

Pats pirmasis jutimo nervas, kuris pradeda funkcionuoti – klausos. Jis perduoda informaciją iš ausų į smegenis. Šešioliktą savaitę embrionas jau girdi, kadangi klausos kaulėliai sukietėja vieni iš pirmųjų. Taip pat vystosi smegenų dalis, kuri gali priimti ir apdoroti nervinius ausų signalus. Kadangi skystis yra geras garsų virpesių laidininkas, todėl vaisiaus aplinka iščiose yra triukšminga ir jis gali gerai girdėti motinos garsus: jos širdies plakimą, kvėpavimo kaitą, pilvo gurgėjimą, skysčių judėjimą, juoką, dainavimą, kalbėjimą, verksmą. Skystis už orą geriau perduoda garsą, todėl būsimasis kūdikis girdi ne tik motinos kūno vidaus, bet ir išorinio pasaulio garsus. Tačiau, kaip ir anksčiau buvo minėta, motinos kūnas prenataliniame laikotarpyje yra saugiausia embriono vieta, nes gimda sukuria apsauginę dangą, dėl kurios vaisių pasiekia net 30 procentų silpnesnis garsas.

R. Jautakytė (2009) teigia, kad vidiniai ir išoriniai garsai būsimajam kūdikiui tampa stimuluojančia akustine aplinka, nes klausos nervas, kuris perduoda garsų vibracijos informaciją iš ausų į smegenis, nustato ryšį su visais kūno raumenimis per vaisiaus smegenų kamieną. Jis veikia vestibuliarinę sistemą, nuo kurios priklauso raumenų judesiai ir pusiausvyra. Taigi, galima daryti prielaidą, kad vaisiaus klausos prenataliniame periode turi ypatingą poveikį fiziniam jo kūno vystymuisi.

Pasak A. Saveljevovos (1977), pradėjęs funkcionuoti pusiausvyros organas – vestibuliarinis aparatas, fiksuoja ne tik vaisiaus padėtį, bet ir mamos judesius, todėl dar negimusį kūdikį veikia viena svarbiausių judančios motinos savybių – gravitacija. Mamos judesiai stiprina vaisiaus raumenis, todėl galima teigti, kad tai yra viena iš būsimąjo vaikelio fizinio lavinimo formų prenataliniu laikotarpiu.

Apibendrinant galima teigti, kad žmogaus raida prasideda tada, kai moters organizme susijungia vyriška ir moteriška ląstelės. Šis pradinis žmogaus gyvybės etapas vadinamas prenataliniu periodu, kuris trunka nuo apvaisinimo iki gimimo (apie 38 savaites). Visas prenatalinis procesas vyksta būsimam kūdikiui saugioje aplinkoje – gimdoje ir pereina keletą nuoseklių etapų: gemalo, embriono, vaisiaus. Klausos yra pirmasis jutimo nervas, o ausys – pirmasis organas išsivystantis iščiose, todėl apie šešioliktą nėštumo savaitę vaisius girdi viską, kas vyksta motinos viduje bei išorinio pasaulio garsus.

1.2. Kūdikių raidos vystymosi samprata

Žmogaus smegenys yra labai sudėtingas procesas, nes jam intensyviai mokantis, atitinkamose smegenų žievės vietose sparčiai gausėja nervinių ląstelių (neuronų) kiekis. R. Jautakytė (2009) teigia, kad dar negimusio vaisiaus smegenys kas minutę suformuoja apie 100 000 naujų neuronų. Gimus kūdikiui per pirmuosius ir antruosius metus smegenys labai

padidėja ir jų struktūra tampa vis sudėtingesnė. Vaiko smegenys sparčiausiai auga nuo pirmųjų vaiko gyvenimo mėnesių ir jų kiekis pasiekia maksimumą vienerių ar dvejų metų, dėl to jau pirmąją savaitę po gimimo formuojasi pirmieji refleksai, kurie sudaro pirmųjų gebėjimų ir įgūdžių pagrindą, o tai nulemia vaiko vystymąsi.

Naujagimiai ateina į pasaulį pasirengę išgyventi, bet jį staiga ima veikti daugybė išorinio pasaulio dirgiklių ir fiziologiškai bei psichologiškai jis atsiduria kitokioje aplinkoje. Kūdikis nebesijaučia toks saugus, koks jautėsi būdamas motinos iščiose. Gimimo metu naujagimiai nekontroliuoja savo kūno, nevalingai judina rankas, kojas, galvą. Tačiau jie taip pat gimsta turėdami įgimtus refleksus, tokius kaip čiulpimas ar mirkčiojimas ir kt. Tai yra jų sugebėjimai, kurie saugo ir padeda jam vystytis. „Svarbiausi sugebėjimai (pagal Delval, 1994) yra: gebėjimas gauti informaciją (sensorinės sistemos), perduoti informaciją (verkimas ir elementarios emocijos) ir veikti, reaguoti (refleksai)“ (Žukauskienė, 2012, p. 169).

Kūdikui gimus veikia visi jutimo organai, kurių pagalba kūdikis geba gauti informaciją. R. Žukauskienė (2012) bei A. Gučas (1981) sensorines sistemas išskiria į:

- regą;
- lytėjimą;
- uoslės ir skonio pojūčius;
- klausą.

Rega – tai vienas iš svarbiausių jutimų suaugusiųjų gyvenime, tačiau mažiausiai išsivystęs gimimo metu ir turi išlavėti. Kadangi naujagimio akies lęšiukas prastai fokusuoja vaizdą, todėl tai, ką mato vaikas yra labai miglota. Pirmojo mėnesio metu kūdikio regėjimo lygis siekia tik 5% suaugusiojo, tai rodo, kad matomas vaizdas nėra aiškus. Tačiau naujagimiai geba skirti veido bruožus maždaug iš 50 cm atstumo bei atskirti įvairias veido išraiškas, atspindinčias emocijas. Kai kurias jų gali net pamėgdžioti. Nepaisant to, kad žiūrėdamas į objektą naujagimiai mato tik jo dalį, o ne visumą, regėjimo savybės gerėja ir jau 6 mėnesių amžiaus kūdikio regos sistema yra pakankamai išsivysčiusi.

Lytėjimas – tai vienas iš pojūčių, kuris atsiranda naujagimiui dar gerokai ankščiau. Gimęs kūdikis jau turi aiškią reakciją į palietimą, nes lytėjimo reakcija atsiranda dar prenatalinės raidos laikotarpiu. Pačios jautriausios kūno dalys yra lūpos, liežuvis ir rankų pirštai. Pirmieji naujagimio pojūčiai gaunami lūpomis ir liežuvio maitinimo procesu, todėl burna jis suvokia išorės pasaulį ir daiktus atpažįsta priartinęs prie burnos. Viską, ką pirštais suima, kūdikis dažniausiai kiša į burną.

Uoslės ir skonio pojūčiai išsivysto dar vaiko prenataliniu laikotarpiu, tačiau skonio jutimas yra stipresnis nei uoslės. Naujagimiai gali skirtingai reaguoti į saldžias, sūrias ar karčias

medžiagas. Tačiau šis pojūtis išsivysto dar iki vaikai gimstant, tad besilaukiančios motinos mityba gali turėti įtakos tam, kokį skonį gimęs vaikas mėgs. Naujagimių uoslė yra kiek silpnesnė, bet kūdikiai net pirmąją savaitę po gimimo gali pamėgti vienokius ar kitokius kvapus, o po kelių gyvenimo savaičių gali juos skirti.

Klausa – tai apskritai pirmas pojūtis, kuris išsivysto vaiko prenataliniu laikotarpiu. Žmogaus vaisius dar būdamas iščiose geba įsiminti garsus iš aplinkinio pasaulio, todėl naujagimis anksti pradeda skirti garsų niuansus. Ypač greitai atpažįsta motinos ir tėvo balsus bei jų kalbos emocinį kontekstą. Trijų mėnesių kūdikis gerai girdi žemo dažnio garsus, tačiau aukšto – prastai. Jau šešių mėnesių kūdikis girdi panašiai kaip ir suaugęs.

Apibendrinant galima teigti, kad per pirmuosius kūdikio gyvenimo metus įvyksta didžiuliai vaiko sugebėjimų pokyčiai. Kasdien lavėdamas vaiko pojūčius, kurių pagalba gaunama nauja informacija, jis išmoka kažką naujo, o tai spartina neuronų formavimąsi, smegenų augimą. Galima teigti, kad pirmieji kūdikio vystymosi metai yra didžiulių pokyčių metas.

1.2.1. Fizinė raida

Kūdikiai kaip ir kiekvienas individas atlieka įvairius kūno judesius ir veiksmus. Labai dažnai naujagimio aktyvumą skatina fiziologiniai organizmo poreikiai – tai alkis, skausmas ir kt. Tačiau, be vidinių poreikių, kūdikio aktyvumą skatina ir išoriniai veiksniai – tai garsai, kvapai, matomi daiktai ar žmonės. Kūdikio motorikos raidą galima vertinti iš kūno judesių valdymo bei judėjimo vystymosi atitinkamais amžiaus periodais. Judėjimo sistemą sudaro stambioji ir smulkioji motorika – tai stambieji ir smulkieji judesiai. Stambioji motorika apima viso kūno arba galūnių judesius (ėjimas, bėgimas ir kt.). Smulkioji motorika, kai judesiams atliekant, dalyvauja smulkieji kūno raumenys (pirštų, koordinuoti akių ir rankų judesiai). Smulkiosios vaiko motorinės sistemos judesių įgūdžiai susiję vieni su kitais ir vystosi pagal bendruosius raidos principus, tačiau vystymosi tempai ir judesių kokybė gali skirtis. Pasak R. Žukauskienę (2012), naujagimis gali sukloti galvą į šalis, o apytiksliai vieno – dvejų mėnesių mažylis geba pakelti galvą. 3–6 mėnesių kūdikis geba išlaikyti galvą pats, todėl jos prilaikyti nebereikia. Vaiko rankų judesiai vystosi nuosekliai. Naujagimis iš pradžių tik akimis seka judančius objektus. 3-jų mėnesių mažylis negrabiai tranko daiktus, tačiau dar nesugeba jų sugriebti. 4–6 mėnesių amžiaus atsiranda sąmoningas griebimas tik išmokus siekimą. Kūdikiai sėkmingai sugriebia objektus, tačiau sunkiai geba juos paleisti. Laikosi įsikibę tol, kol pamato kitą sudominusį objektą, nevalingai juos paleidžia. 11-os mėnesių kūdikis jau geba daiktus laikyti abiejose rankose bei paeiliui juos apžiūrinėti.

Po gimimo kūdikis per pirmuosius savo gyvenimo metus fiziškai sparčiai auga ir tai vyksta tam tikra seka. Vaiko motorinė sistema vystosi pagal bendruosius raidos principus. Pirmiausia vaikas auga nuo galvos link apatinės kūno dalies, todėl per pirmuosius keturis gyvenimo mėnesius naujagimis vystosi fiziškai. Kūdikis pirmiausia išmoka laikyti galvą, ją kelia. Tada kontroliuoja pečių, liemens raumenis, todėl verčiasi ant pilvo ir atgal ant nugaros. Vėliau geba gulėdamas ant pilvo pakelti galvą ir pečius, todėl kojų raumenys fiziškai vystosi vėliausiai. Kadangi apatinės kūno dalys, pradeda augti vėliau, jos turi pasivyti iki kol žmogus subręsta ir paaugti daugiau, kad pasiektų proporcingą suaugusio žmogaus kūnui būdingą dydį. „Tai yra galvos dydis nuo gimimo iki suaugystės padvigubėja, tuo tarpu liemens ilgis patrigubėja. Rankų ilgis padidėja keturis kartus, o kojos ir pėdos – net penkis kartus“ (Žukauskienė, 2012, p. 180).

Per pirmuosius keturis mėnesius mažyliui reikia aplinkinių pagalbos judėjimui. Jis gali trumpai pasėdėti, tačiau jį reikia prilaikyti. Taip pat kūdikio judesiai lavėja žaidžiant ir bendraujant su suaugusiu žmogumi. O jau nuo penkto mėnesio mažylis darosi vis judresnis, moka sėdėti pats ir stengiasi įsikibęs atsistoti. Kitas labai svarbus įvykis yra vaikščiojimas. Šis gebėjimas atsiranda palaipsniui, bręstant ir vystantis skeleto raumenims, kurių dėka vaikas gali savarankiškai judėti. J. S. Pocienė (2010) savo leidinyje, analizuodama F. Frėbelio ugdymo sistemą teigia, kad jis nemažą dėmesį skyrė tinkamam vaiko fiziniam vystymuisi užtikrinti kūdikystėje, todėl, jo nuomone, nuo pirmųjų gyvenimo dienų kūdikiui turi būti sudaryta galimybė nevaržomai judėti. F. Frėbelis patarė kūdikio nevystyti, nevaržyti, o vėliau leisti savarankiškai vaikščioti nesuteikiant specialios pagalbos.

D. Einon (2006) teigia, kad naujagimio raumenys yra silpni, kaulai minkšti, o nervų sistema pilnai neišsivysčiusi. Tačiau per pirmuosius 18 kūdikio gyvenimo mėnesių raumenys ir kaulai sustiprėja bei subręsta judesius kontroliuojanti smegenų dalis.

Anot A. Gučo (1981), baigiantis antram kūdikio gyvenimo mėnesiui, jis gali laikyti pakėlęs galvutę, septynių mėnesių – sėdi, dešimties mėnesių – šliaužia, 12–14 mėnesių pradeda vaikščioti palaikomas, o toliau ir nepalaikomas. Kiekvieną naują, vis sudėtingesnę judesį vaikas įgyja ir geba atlikti jau išmoktų, paprastesnių judesių pagrindu. Tačiau nereikėtų pamiršti, jog šiuo atžvilgiu yra didelių individualių skirtumų. R. Žukauskienė (2012) teigia, jog dažniausiai kūdikių judesiai lavėja vienodu nuoseklumu, tačiau raidos tempai ir judesių kokybė gali skirtis, dėl genetikos, lyties, aplinkos, motyvacijos, ugdymo ir kitų darančių įtaką veiksnių. Panašiai teigia ir R. Jautakytė (2009), kad kiekvienas vaikas yra genetiškai paveldėjęs tam tikrą raidos programą ir vystantis kūdikio nervų sistemai, jis įgyja vis naujų, sudėtingesnių įgūdžių bei gebėjimų. Dauguma raidos gebėjimų yra universalūs ir paprastai vyksta nuosekliai, tačiau jų

plėtojimasis gali priklausyti nuo vaiko veiklos, jį supančios aplinkos, artimųjų emocinio ryšio ir bendravimo.

Apibendrinant galima teigti, kad kūdikis per pirmuosius savo gyvenimo metus sparčiai auga fiziškai ir tai vyksta tam tikra nuoseklia raidos seka. Tačiau vis sudėtingesnių judesių, įgūdžių ar gebėjimų lavėjimo tempas yra individualus procesas, kuriam įtakos turi ne tik genetiniai, bet ir išoriniai veiksniai. Todėl galima daryti prielaidą, jog norint, kad kūdikio fizinė raida būtų spartesnė ir sėkmingesnė, turėtų būti sukuriamos kuo palankesnės sąlygos, turtinančios jo judėjimo patyrimą.

1.2.2. Psichoemocinė raida

Pirmaisiais gyvenimo mėnesiais kiekvieną kūdikio emociją tuojau atspindi išraiškos judesiai. Daugelis jų yra paprastos reakcijos į kasdienes dalykus. Tačiau labai abejotina, ar pirmieji kūdikio verksmai ir pirmoji šypsena yra tikras ryšys tarp jo išraiškos, vidinio išgyvenimo ir aplinkos veiksnių. R. Žukauskienė (2012) teigia, kad tai panašiau į paprastus refleksus, o ne į sudėtingus žmonių jausmus. „Riksmas, verksmas, juokas, nuostaba, akių vyzdžių išsiplėtimas, kaktos raukšlės yra vidinių kitimų išraiška. Šiais judesiais jauna būtybė veikia savo aplinką iš pradžių nesąmoningai, o paskui ir sąmoningai“ (Gučas, 1981, p. 38).

R. Žukauskienė (2012) teigia, jog emocijos gali būti skirstomos į pirmines, kurios ima reikštis pirmaisiais kūdikio gyvenimo metais, ir antrines, kurios reiškiasi antraisiais gyvenimo metais. Pirminėms emocijoms yra priskiriamas nepasitenkinimas (verksmas), socialinė šypsena (džiaugsmas, šypsenas, juokas) ir baimė.

Verksmas. Pirmieji kūdikio verksmai po gimimo, tai refleksai į patiriamą aplinkos pasikeitimą, tačiau jau trijų mėnesių amžiaus vaiko verksmas tampa sąmoningas vidiniams išgyvenimams ir iš jo motina dažnai supranta, kas yra jos kūdikiui, ar vaikas verkia todėl, kad yra pavargęs, ar alkanas. Iki šešių mėnesių kūdikis turi daug priežasčių blogai jaustis. Savo emocijas mažylis gerai išreiškia mimika, poza, balso intonacijomis ir tai jam padeda bendrauti su suaugusiais. Nuo šešių mėnesių kūdikiai verkia mažiau, nes jų susidomėjimas aplinkiniu pasauliu juos išblaško. Nuo dvylikos mėnesių vaikai verkia, kai neatsižvelgiama į jų norus (atimamas žaislas, nepavyksta pasiekti norimo daikto), tačiau šis verksmas panašesnis į pykčio, o ne į liūdesio reiškimą.

Socialinė šypsena. Naujagimio šypsena, kaip ir verksmas yra labiau refleksas, o ne socialinis atsakas. Vaikas šypsotis ima gana greitai po gimimo, tačiau tai parodo tik pozityvią kūno savijautą. Socialinė šypsena atsiranda apie šestą savaitę po gimimo. Džiaugsmo emocijas vaikui sukelia motinos mylavimas, kutenimas, jam patinka matyti įdomius daiktus bei žaislus.

Šio amžiaus vaikai taip pat pradeda ir juoktis, tai stipresnės, intensyvesnės džiaugsmo emocijos. Tačiau matant vaiko intensyvias emocijas, jos gali greitai pasikeisti ir pereiti į kitas, nes jos dar yra negilios. Nespėjus ašaroms nudžiūti vaikas jau juokiasi arba atvirksčiai.

Baimė. R. Žukauskienė (2012) teigia, kad kūdikiai gimsta neturėdami specifinių baimių, jos išsivysto pirmaisiais gyvenimo metais. Kūdikis nuo gimimo iki šešių mėnesių gali išsigąsti staigesnių judesių, netikėtų stipresnių garsų. Jis atrodo išsigandęs ir verkia, tačiau tai – atsakas į galimą pavojų. Nuo šešių mėnesių atsiranda daug naujų baimių. Vaikas gali bijoti svetimo žmogaus, žaislo, veikiančio dulkių siurblio ir kt. Baimės jausmas stipriausias būna 11–18 mėnesių, o po to palaipsniui mažėja.

Kiekvienas kūdikis verkia, šypsosi ir tyrinėja save bei aplinką. Jiems būdingi nemalonūs išgyvenimai, džiaugsmas, baimė, smalsumas ir kt. A. Saveljeva (1977) teigia, kad teigiamos ir neigiamos kūdikio emocijos glaudžiai siejasi su vaikelio veiklos rūšimis, todėl, kol jo sąmonė nėra pakankamai išsivysčiusi, jo veiklą reguliuoja emocijos. Dėl kūdikio išpūdžių stokos gali užtrukti jo psichinis vystymasis, nes tuo tarpu vyrauja tik primityvios įgimtos emocijos.

Anot R. Žukauskienės (2012), visų mažylių raidos seka yra panaši: 2 mėnesių vaikai pradeda šypsotis, 7 mėnesių – stiprėja baimės jausmas, 10 mėnesių – pradeda domėtis kitais vaikais, 20 mėnesių – bijo kitų vaikų, 30 mėnesių – nori žaisti su kitais vaikais. Tačiau emocinės raidos brendimas skiriasi nuo emocinių priežasčių, nes vaikai yra labai skirtingi ir juos supa skirtinga aplinka. Todėl džiaugsmas ar baimė vienu ar kitu dalyku gali pasireikšti individualiai, net ir to paties genetinio paveldimumo vaikams.

Apibendrinant galima teigti, kad kūdikio emocijų raida vyksta nuo refleksinio verksmo ir šypsenos pirmaisiais gyvenimo mėnesiais ir pereina iki džiaugsmo, baimės, nepasitenkinimo jausmo, priklausančių nuo tam tikrų įvykių, kurie atsiranda antroje pirmųjų gyvenimo metų pusėje. Kadangi kiekvienas vaikas yra skirtingas, jų emocijų pasireiškimo laikas, intensyvumas ar priežastys gali gana ryškiai skirtis, tačiau labai svarbu skatinti teigiamas ir slopinti neigiamas mažylio emocijas.

1.3. Ankstyvojo vaikų amžiaus raidos bruožai

Nuo pirmojo gimtadienio iki trijų metų yra vadinamas vaiko ankstyvasis amžius. Šiuo laikotarpiu mažylio raidoje įvyksta didelių permainų. Nepaprastai ištobulėja vaiko judėjimo įgūdžiai, todėl jis nuosekliai pradeda ropoti, įsikibęs vaikščioti, laisvai vaikščioti, bėgioti, laiptoti. Taip pat ištobulėja jo mąstymas, todėl vaikas pradeda bendrauti su suaugusiais garsais, o vėliau ir artikuliuota kalba. Vystosi intelektiniai procesai, plečiasi socialiniai kontaktai, jie yra itin jautrūs ir emocingi. Sparčiai formuojasi jų emocinė atmintis bei asmenybė, nes į supantį

pasaulį mažylis reaguoja pirmiausia emociškai ir tik vėliau pasireiškia jo intelektas, todėl ankstyvojo amžiaus vaikų psichinės raidos ypatumus lemia jo emocinė sfera. Kadangi didelę įtaką vaiko augimui ir asmeninių savybių vystymuisi turi aplinka, todėl labai svarbu yra ją pripildyti taip, kad mažylis patirtų begalę išpūdžių. Tai labai naudinga vaiko įgūdžių, emocijų bei gebėjimų raidos vystymuisi. „Jo vystymąsi sąlygoja įvairialypė prigimtinių (psichofizinių) ir socialinių (sociokultūrinės aplinkos bei ugdymo) veiksmų gausybė“ (Rinkevičius, 2006, p. 195). Tai iš esmės nulemia žmogaus ne tik fizinę, bet ir dvasinę bei intelektinę raidą. Galima teigti, kad intelektą ir asmenybei būdingus emocinius, elgsenos bruožus žmogus įgyja per pirmuosius tris metus.

Ankstyvajame amžiuje vaikas pradeda vaikščioti, bėgioti, šokti, laiptoti, todėl jo raumenys sutvirtėja, stuburas išsitiesia ir tampa fiziškai proporcingas. Vaikas pasidaro labai judrus. A. Gučas (1981) teigia, jog ši motorikos (judėjimo) reikšmė didelė dėl to, kad vaikas jau gali savarankiškai, be suaugusiojo pagalbos, keisti padėtį erdvėje, pats priartėti prie tų daiktų, kuriuos mato, ir kurie jį sudomina. Savarankiškai tyrinėti aplinką: liesti, matyti, purtyti, barškinti ar daužyti įvairius daiktus, taip perteikdamas smegenims begales informacijos. Taip įvyksta didelis pažinimo šuolis su jį supančia aplinka ir vaikas nustoja reaguoti vien į dirgiklius, bet ima galvoti apie daiktus, žmones, veiksmus, dėl to plečiasi vaiko emocinis pasaulis, o emocijos pradeda sietis su mąstymu.

J. S. Pocienė savo leidinyje analizuodama R. Šteinerio pedagoginę sistemą teigia, kad ypač dideli pokyčiai vaiko vystymosi procese vyksta iki 2,5 metų, nes mažylis išmoksta išlaikyti pusiausvyrą, vaikščioti, kalbėti ir mąstyti. Šie gebėjimai yra tolesnio vaiko vystymosi ir mokymosi pagrindas, nes kai kūdikis išmoksta pasipriešinti gravitacijos jėgai, t.y. geba išlaikyti pusiausvyrą, ir kojomis judėti, tuo metu jis pradeda ir kalbėti, o kalba autorčiau teigimu – tai jau mąstymo pradžia.

Jau pirmaisiais gyvenimo metais vaikas daug ką supranta, kas jam yra sakoma, tačiau pats pasako dar labai mažai, nes dar negali išstarti visų garsų, ypač jų derinių. Pasak R. Lazdin (2018), vaikelis pradeda daugiau kalbėti ties antruoju gimtadieniu. Bet yra būdas susikalbėti su vaikiu gestų kalba taip anksti, kaip anksti jis pradeda valdyti rankytes. Tačiau tai yra naudinga ne tik tarpusavio supratimui. Gestų kalba lavina vaiko smegenis bei smulkiąją motoriką. O smulkiosios motorikos lavinimas padeda lavėti kalbai. Panašiai teigia ir R. Jautakytė (2009), kad vaiko pirštelių miklumas tiesiogiai susijęs su jo kalbos vystymusi. Tad mažylio smulkiosios motorikos lavinimas spartina kalbos raidos vystymąsi.

Iki dviejų metų pirmieji vaiko žodžiai yra vieno ar dviejų skiemenų daiktavardžiai, kurie dažniausiai žymi vaikui svarbius ar įdomius objektus. Kadangi kalbant vartojamas tik daiktavardis, tačiau nėra nusakoma tolesnė mintis, kas su tais objektais gali ar turėtų atsitikti,

vaikas informacijai patikslinti naudoja garso intonacijas, veido mimiką, gestus ir kt. Po daiktavardžių atsiranda ir veiksmažodžiai, kurie taip pat – labai paprasti. Per sekančius metus vaiko kalba sparčiai išstobulinama, nes jis vis daugiau bendrauja su aplinkiniais žmonėmis norėdamas išreikšti savo poreikius ir patyrimus. R. Jautakytės (2009) teigimu, antrųjų metų pabaigoje vaiko žodyną sudaro 400–700 žodžių. Tačiau vaiko žodyno plėtotei yra labai daug ryškių individualių skirtumų pagal vartojamųjų žodžių skaičių. Antrųjų metų antroje pusėje ir trečiaisiais gyvenimo metais, vaikas žodžius jungia į sakinius ir taip gali išreikšti sudėtingesnę mintį.

Apibendrinant skyrių galima teigti, kad vaiko fizinė, emocinė, intelektinė raida bei gebėjimas kalbėti iš esmės pakeičia jo mąstymą ir bendravimą. Kūdikystės laikotarpiu vaikas pažino jį supančią aplinką negalėdamas laisvai, savarankiškai judėti, reagavo į dirgiklius. Tačiau jau ankstyvoje vaikystėje mažylis laisvai judėdamas tyrinėja aplinką, emocijas sieja su mąstymu, sparčiai vystosi jo kalbos raida. Tarp vaiko ir jo veiksmo įsiterpia žodžiai ir jų junginiai. Suaugę žmonės per vienerius ar dvejus savo gyvenimo metus nedaug kuo pasikeičia. Gali pasikeisti jų kūno masė, plaukų ilgis, jų spalva, tačiau net ir po kelių metų susitikimo mes lengvai galime atpažinti tą žmogų. Tačiau vaikas per pirmuosius trejus savo gyvenimo metus labai smarkiai pasikeičia ne tik išore, bet ir vidumi, savo asmenybės bruožais, nes tobulėja jo protas, kalba, emocijos.

2. MUZIKOS POVEIKIS KŪDIKIŲ RAIDAI

Lietuvoje yra sudarytos puikios sąlygos sėkmingam ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymui. Vaikams skirtas gausus ir nuolat besiplečiantis įvairių krypčių lopšelių-darželių tinklas. A. Katinienė (1992) teigia, kad viena iš svarbiausių ikimokyklinio ugdymo grandžių yra estetinis auklėjimas, kuriam veiksmingiausia priemonė yra muzikinis ugdymas.

A. Vaičienė, K. Kupčinskas (1996) teigia, jog muzika viena iš meno rūšių, kuri daro didelį poveikį vaikui, nes turi įtakos ne tik emociniam suvokimui, pažinimui, bet ir jų poelgiams.

Ankstyvojo ugdymo, ypač muzikinio, svarbai bei jo įtakai iki XX a. nebuvo skirta daug dėmesio. Tačiau mūsų šiandieninėje visuomenėje vis daugiau pripažinimo sulaukia ankstyvasis muzikinis ugdymas ir jo svarba, kuris suprantamas kaip muzikinis vaikų ugdymas nuo prenatalinio amžiaus iki trejų metų. Pasak Z. Rinkevičiaus (1998), ugdytinis – tai visų amžiaus tarpsnių žmogus, nuo embriono iki senatvės periodo.

2.1. Muzikos įtaka vaiko smegenų veiklai nėštumo metu

Muzika nuo seniausių laikų supa žmogaus gyvenimą. Jos skleidžiamos vibracijos, ritmo ir garsų galia pasiekia žmogaus protą per ausis ir veikia daugybę nervinių struktūrų. Jau paskutiniaisiais praėjusio amžiaus metais ypatingo dėmesio sulaukė prenatalinis ugdymas ir jo galimybės, todėl imta manyti, kad šioje raidoje įgytas vaisiaus patyrimas gali turėti didelę reikšmę visam žmogaus vystymuisi. „Prenatalinis muzikinis ugdymas, muzikinė intonacinė, kalbinė patirtis – tai ateinančio žmogaus *prekultūracija* (*pre-suvokimas, prie-mąstymas*)“ (Rinkevičius, 2006, p. 167).

Dar negimęs vaikas motinos išsčiose jau gali suvokti gaunamą informaciją, emociškai reaguoti į dirgiklius ir net mokytis. Jau nuo senovės Kinijos ir Japonijos kultūrose, vaiko amžių buvo nutarta skaičiuoti nuo jo pradėjimo, o nėščiąjų muzikos klausymas rėmėsi besivystančio kūdikio ugdymu.

Žmogaus smegenys yra vienas iš sudėtingiausių ir paslaptiniausių dalykų, dominusių mokslininkus ištisus šimtmečius, o XX amžiuje dėl technologinių laimėjimų ir įvairių atliktų tyrimų, buvo atkreiptas dėmesys į naujagimio smegenis. Pastebėta, jog ką tik gimusio vaikelio smegenyse yra jau žuvusių, atrofavusių smegenų ląstelių – neuronų, todėl buvo manyta, kad taip nutikti galėjo dėl to, jog jie nebuvo panaudoti vaisiui būnant išsčiose. Pasak R. Jautakytės (2009), būtent tai lėmė Europoje, o vėliau ir Amerikoje kilti idėjai apie žmogaus ugdymą prenataliniu laikotarpiu, siekiant ne tik išsaugoti, bet ir išvystyti kuo daugiau galvos smegenų neuronų.

Atsiradus naujai medicinos aparatūrai, susidarė sąlygos stebėti vaisiaus būseną ir elgesį į skleidžiamus dirgiklius, todėl mokslas galėjo įrodyti, kad muzika iš esmės pakeičia vaiko smegenis. Skleidžiami motinos ir aplinkos garsai labiausiai veikia vaisiaus klausą, o maždaug nuo aštuonioliktos nėštumo savaitės muzika aktyvina vaisiaus nervines ląsteles ir skatina smegenų formavimąsi. Gimus vaikui muzika gali padėti sustiprinti jo fiziologiją, protą ir elgesį. Pasak D. Campbell (2005), šis aprašytas muzikos poveikis vaiko vystymuisi yra realus ir išmatuojamas. „Naujos smegenų vaizdo technologijos – magnetinio rezonanso vaizdas (MRV) ir pozitronų spinduliavimo tomografija (PST nuskaitymas) – pateikė nervų tyrinėtojams kur kas tikslesnį veikiančių smegenų vaizdą, negu prieš tai buvo įmanoma“ (Cambell, 2005, p. 23). Taip mokslininkai gali stebėti besivystančias smegenis, nes PST nuskaitymas leidžia matyti, kurios jų dalys suaktyvėja nuo tam tikros veiklos. Todėl, pasak autoriaus, tyrimai parodė, jog laikotarpyje prieš vaiko gimimą, jo smegenis smarkiai keičia aplinka. Nors vaiko genetinis paveldimumas yra reikšmingas, aplinka – ne ką mažiau svarbi, o gal net svarbesnė. Tai ką vaisius girdi, patiria tuo laiku, veikia ne tik jo bendrą vystymąsi, bet ir smegenų, nervinių ląstelių ryšius.

Lietuvoje prenatalinis muzikinis ugdymas dar mažai tyrinėtas. Nuo 1998 metų Kaune pradėjo veikti Prenatalinio muzikinio ugdymo asociacija, kurios prezidentė A. Kerulytė-Morkūnienė. Vilniuje įsteigta Mamos muzikos mokykla, vykdanči prenatalinio muzikinio ugdymo programą, kurios vadovai A. Piličiauskas ir L. Navickienė. Lietuvoje propaguojantis prenatalinį muzikinį ugdymą A. Piličiauskas (2000), remdamasis užsienio mokslininkų tyrimais padarė įtikinamą išvadą ir pabrėžė, kad kryptingas prenatalinis muzikinis ugdymas daro didžiulę teigiamą įtaką embriono, vaisiaus, kūdikio, vaiko raidai. Jo teigimu, muzikinis ugdymas šiuo laikotarpiu yra ne tik galimas, bet ir idealus teigiamas poveikis asmenybės vystymuisi. Motinos kalbėjimas ir dainavimas, jos tembras, intonacijos, klausomi įrašai, muzikos ritmai aktyvina embriono, vaisiaus nervinės sistemos centrus – formuoja smegenų funkcines sistemas.

Pasak Z. Rinkevičiaus (2006), kūdikis motinos iščiose pirmiausia girdi kūnu ir oda, taip jausdamas garsų pasaulį. Pradedama kaupti vadinamoji prenatalinė vaisiaus atmintis. Pradžioje ritmas pajaučiamas per motinos funkcionuojančių organų garsus: nuolatinį kraujo pulsavimą, kvėpavimo kaitą, skysčių judėjimą iščiose bei visa nustelbiantį nepaliaujamą motinos širdies plakimą. Taip pat ritmišką supimą motinai vaikstant ir galiausiai per žmogaus kalbą. Kadangi vienas iš bendravimo būdų yra kalba, o pirmiausia vaisius jaučia ritmą, todėl yra siūloma būsimajai mamai kalbinti kūdikį lengvai ir ritmiškai plekšnojant sau per pilvą.

Nuo šešioliktos savaitės vaisius pradeda ne tik kūnu jausti, bet ir girdėti jį supančius garsus: motinos širdies dūžius, jos kalbą, dainavimą, kvėpavimą, žarnyno garsus. Netrukus garsų virpesiai prasiskverbia pro iščių sienelę ir vaisius išgirsta tėvo balsą bei kitus išorės garsus. Visa tai yra labai svarbu ir būtina būsimo mažylio smegenų vystymuisi. Garsų vibracija tarsi

masažuoja mažą kūnelį, o tai stimuliuoja vaisiaus smegenų veiklą, teigiamai veikia deguonies perdavimą ir kraujo apytakos sistemą, gerina augimą ir net raumenų vystymąsi. Motinai dainuojant per jos kūną perduodami virpesiai, kurie stiprina motinos ir jos būsimojo kūdikio ryšį, nes dainavimas pagerina motinos kvėpavimą ir deguonies perdavimą kūdikiui. R. Šemeta (2014) teigia, jog pati efektyviausia priemonė, skatinanti bendravimą su būsimoju kūdikiu, yra muzikos garsai, dainuojantis mamos balsas.

Kadangi maždaug nuo penkto mėnesio kūdikio klausos sistemos ryšiai yra pakankamai subrendę, tad smegenys gali kuo puikiau apdoroti garsą, todėl mažylis vis geriau atskiria balso, muzikos ir atsitiktinių garsų aukštį. Šis gebėjimas būsiamam kūdikiui yra labai svarbus, nes aukščio atskyrimas sąlygoja ne tik muzikinius, bet ir kalbos įgūdžius. D. Campbell (2005) teigia, kad kūdikis būdamas motinos iščiose gali puikiai atpažinti tokius muzikos elementus kaip tonacija, aukštis ir tempas. Todėl manoma, kad sistemos, kurias smegenys naudoja apdoroti muzikai yra iš esmės susipynusios su suvokimo, atminties ir kalbos sistemomis. Vaisius girdėdamas motinos balsą, kalbėjimą, dainavimą, mokosi jos intonacijų. O juk muzikos elementai tokie kaip: tembras, ritmas, tonalumas ir kt., taip pat yra ir kalbos elementai. Todėl prenataliniu laikotarpiu labai svarbu yra bendrauti su būsimo kūdikiu bei klausytis tinkamos (klasikinės) muzikos. Ne paslaptis, kad kūdikiai iščiose ne tik girdi mamos ir tėvo balsus, aplinkoje skambančią muziką, bet viso to klausosi, o gimę ir išgirdę prisimena bei atpažįsta. Naujagimis reaguoja į mamos ir tėvo balsą, taip pat geba atpažinti grojamą muzikos kūrinį, kurį jau girdėjo būdamas iščiose ir tai parodo ženklais, pavyzdžiui pasuka galvą link garso šaltinio, nurimsta, pakeičia veido mimiką.

L. Navickienė (2017) teigia, kad turtinga garsinė ir jutiminė aplinka iščiose paskatins abiejuose vaisiaus smegenų pusrutuliuose formotis tankesniai sinapsinių jungčių tinkleliui, t. y. jungtims tarp neuronų. Intensyvesnė nervinių impulsų sklaida pagreitins mąstymą, intelektualumą bei paspartins vystymosi raidą. Todėl galima teigti, kad motinos dainavimas ir bendravimas su dar po širdimi esančiu kūdikiu yra jo intelekto formavimosi pagrindas, nes dainuojanti nėščia moteris gali padovanoti būsiamam mažyliui ne tik geresnę sveikatą, bet ir didesnius, ne tik genetiškai nulemtus, gabumus. Tik trečdalis vaiko asmenybės priklauso nuo genetinės informacijos. Kita likusi didžioji dalis priklauso nuo aplinkos patirtos nėštumo metu. Tai – iščiose būsimąjį mažylį supančių garsų ar per priekinę pilvo sienelę jaustų prisilietimų.

Anot E. Veličkos (1995), kad nėštumo metu svarbu ne tik tai, ką vaikelio motina dainuoja, kokios muzikos klausosi, bet ir tai, ką ji jaučia, ką galvoja, nes būsimos mamos mintys ir jausmai daro įtaką jos vaikelio charakterio savybėms. Panašiai teigia ir Z. Rinkevičius (2009). Jo manymu besilaukiančios kūdikio motinos estetinis džiaugsmas, gerėjimasis muzika yra kartu ir vaisiaus emocinis komfortas, padedantis jam vystytis. Taip turtėja būsimo žmogaus muzikinė

patirtis, kuriama ir tobulinama muzikinės klausos emocinė judėjimo sąmonės atmintis bei formuojasi muzikalumo pagrindai.

Z. Rinkevičius (2006) pabrėžia, kad prenatalinis muzikinis ugdymas daro įtaką visam vaisiaus vystymuisi. Ne tik jo neurofiziologinei raidai, bet ir emocinei brandai. Prenataliniu ugdymu siekiama ugdyti ne atskirus gabumus, bet kuriama visuma, kuri spartina vaikelio vystymąsi. Ritmu, muzika, kalbėjimu, judesiais lavinamos ne pavienės ar dalinės smegenų funkcijos, bet jų junginiai, kurie lemia harmoningą fizinę, psichinę ir dvasinę būsimojo kūdikio raidą.

Pasak R. Jautakytės (2009), kuo dažniau besivystantis iščiose kūdikis klausosi muzikos, tuo didesnė tikimybė, kad tai paskatins smegenų augimą. Kelios negarsios klasikinės muzikos pratybos per dieną paskutiniame nėštumo trimestre gali padėti vaisiui išvystyti geresnius motorikos bei kalbos gebėjimus.

Apibendrinant poskyrį labai svarbu suvokti, kad besivystantis gemalas motinos iščiose yra ne tik augantis vaisius, bet ir girdintis, jaučiantis ir turintis atmintį mažas žmogutis. Negimęs vaikas pirmiausia jaučia ir klauso kūnu, o vėliau ausimis. Vaiko prenatalinis raidos etapas yra pamatinis, kurio metu formuojasi labai svarbi neurofiziologinė raida, o ji įtakoja gyvybės vystymąsi. Muzikinių garsų, ritmo, intonacijų poveikis per motiną į vaisių pasižymi unikalia savybe – stimuliuojančiai veikti būsimo kūdikio galvos smegenų ląsteles, sąlygoti intensyvesnę nervinių impulsų sklaidą: greitesnę mąstymą, intelektualumą, spartesnę vystymosi raidą. Muzika optimizuoja vaisiaus nervinį ir bendrąjį psichofizinį vystymąsi, todėl muzikinis ugdymas turėtų prasidėti prenataliniu laikotarpiu, kai tik smegenys ir kūnas pradeda reaguoti į garsą.

2.2. Naujagimis ir muzika

Gimus kūdikiui, jį pasitinka išorinis pasaulis, kuris yra visiškai kitoks. Tiek fiziologiškai, tiek psichologiškai jis atsiduria kitokioje aplinkoje ir ten, kur ankščiau jautė šilumą, malonų skysčių skalavimą, švelnų mamos balsą, širdies plakimą, kvėpavimą, kurie maloniai virpindavo mažylio kūnelį, dabar išorėje jautrias ausytes pasiekia gausa įvairių garsų, tai – triukšmas, į akis spigina ryški šviesa. Tik po kelių pirmųjų savaitių po gimimo, vystantis kūdikio regėjimui ir ausytėms išsivalius nuo skysčio, vaikelis galėdamas jau gerai girdėti pradeda lyginti šio išorinio pasaulio garsus, ritmus su ankstesniaisiais jausmais ir girdėtais, kol buvo motinos iščiose (Campbell, 2005). A. Henze (2013) teigia, jog kūdikiai pirmenybę išreiškia tai pačiais muzikai, kurią girdėjo būdami motinos iščiose. Muzika skatina naujų nervinių ląstelių jungčių susidarymą, kurios naudojamos minties ir informacijos apdorojimui. Taip pat pasak autoriaus,

ankstyvasis muzikinis ugdymas turi poveikį kalbinių, matematinių įgūdžių formavimuisi bei motorinės raidos vystymuisi.

Tarptautinis vaikų tyrimo institutas (CRI) Vašingtone parengė knygą „Į vaiką orientuotas ugdymas nuo gimimo iki trejų metų“ (1997), kurioje kalbama, jog žmogus gimsta su galutinai nesusiformavusia nervų sistema, jo neurologinę brandą smarkiai veikia aplinka, kurioje jis atsiduria po gimimo. Didėjant vaiko patirčiai, jo smegenyse vis tvarkingiau susiklosto neuronų jungtys. Kadangi naujagimio smegenys yra išsivysčiusios tik dalinai ir dar dvejus metus auga taip pat sparčiai kaip iki gimimo, tai vaiko būsimas tobulėjimas priklauso nuo to, ką pirmosiomis gyvenimo dienomis, mėnesiais ir metais gauna iš aplinkos. Šiuo laikotarpiu kūdikio protas yra labai imlus.

Apžvelgę kūdikio raidą jau žinome, kad lytėjimas ir regėjimas vystosi pirmiausia. Naujagimio klausa yra ypač jautri, nes ji kaip ir lytėjimas jau turi prenatalinio laikotarpio patyrimą. Straipsnyje „Muzikos įtaka vaiko vystymuisi“ J. Butkutė (2015) teigia, kad garsas ir ritmas yra ypatingai svarbūs vaiko vystymosi raidai. Garsas veikia ne tik širdies ritmą, raumenų tonusą ar net kūno temperatūrą. Muzikuojantys kūdikiai ne tik ankščiau pradeda kalbėti bei žodynas yra turtingesnis, bet tuo pačiu muzika stimuliuoja jų psichinę ir fizinę raidą, taip pat stiprina ryšį su tėvais. Todėl galima daryti prielaidą, jog muzika daro įtaką fiziologiniu (širdies, kvėpavimo ir kt.), psichologiniu (emocijų, suvokimo, mąstymo) ir socialiniu požiūriu.

Naujagimio muzikos poreikis pasireiškia jau nuo pat pirmųjų dienų, nes tvirtai žinoma, kad mažylis girdi. Nors pirmosiomis dienomis po gimimo esant daliniam ausų užkimštumui, naujagimis reaguoja į vidutinio stiprumo garsus (galima matyti iš kvėpavimo ir pulso pokyčių), tačiau kūdikio gebėjimas girdėti bei suvokti muzikos intensyvumą, garso aukštumą sparčiai auga su tolesne vaiko raida. Vaikas į supantį pasaulį pirmiausia reaguoja per emocijas, o greičiausiai jas sužadinti gali muzika. Kūdikiui yra labai svarbus motinos dainavimas (lopšinės) bei galimybė klausytis klasikinės muzikos įrašų, nes tai padeda atgauti emocinę pusiausvyrą. Klausomi kūriniai turėtų būti dažnai kartojami, nes būtent taip prasideda ankstyvasis muzikinis ugdymas.

Pasak D. Campbell (2005), paprasti muzikos elementai – ritmas ir tonas yra tarsi sąmoningai skirti vaiko emocijoms, protui ir kūnui sužadinti. Muzika savo ritmu, garsais ir tonais sukuria ryšius, kurie lavina vaiko intelektą, todėl jis greičiau mokosi bei įgyja naujų įgūdžių. Muzika veikia ne tik kūdikių protą ir pirmuosius kalbinius įgūdžius, bet ir pagerina fizinį vystymąsi. Ausys turi ne tik klausos, bet ir vestibuliarinę funkciją – išlaikyti kūno pusiausvyrą, palengvinti judėjimą, suteikti erdvės pojūtį. Todėl ne mažiau svarbesni už mamos dainavimą kūdikiui yra fiziniai ir ritminiai žaidimai. Reikia leisti vaikui pajusti dainos ar kūrinio ritmą švelniai pulsuojuojant į vaiko kūnelį (nugarytę, kojytes it kt.), tuo pačiu supažindinant vaiką su jo paties kūnu. Ritmas kūdikiui yra gyvenimo pagrindas, tarsi širdies plakimas, kurį jaučia ir

girdi prisiglaudęs prie motinos krūtinės. Kūdikui malonu, kai jį nešioja ir sūpuoja pagal muziką, nes tai primena būvimą iščiose bei patiria judesį, kurio pats atlikti dar negali, todėl ritmiškas judėjimas ir dainavimas tampa mažyliui vienu potyriu.

Anot E. Veličkos (2017), ritmas yra vienas svarbiausių muzikos kalbos elementų, tačiau muzikinis ritmas siejasi ir su nemuzikiniais reiškiniais – fiziologiniais procesais (kvėpavimu, širdies plakimu) bei gamtos reiškiniais. Panašiai teigia ir C. Seashore (1997). Autoriaus nuomone, ritmas veikia ne tik klausą, judesius, bet ir kraujo apytaką, kvėpavimą, visas kūno funkcijas bei akivaizdžiai turi poveikį vaiko emocijoms.

Pasak R. Jautakytės (2009), kūdikystė yra sensomotorinio kognityvinio vystymosi laikotarpis. Vaiko gebėjimas valdyti kūno raumenis rodo, kad šiuos metus mažylis ims fiziškai reaguoti į muziką. Kūdikiai į muziką reaguoja judėdami visu kūnu bei mokosi per savo pojūčius ir judesius. Per pirmuosius metus kūdikis išauga į judrų, gudrų mažylį. Savo protą vaikelis lavina savarankišku judėjimu ir kalbos klausymusi. Kūdikių motorika ir kalba šiuo laikotarpiu vystosi nepaprastai sparčiai, o ritmas ir garsai puikiai skatina kūno judėjimą ir proto vystymąsi.

Apibendrinant galima teigti, kad per pirmuosius metus kūdikiai yra jautrūs aplinkos garsams, reaguoja į muzikinius dirgiklius, nes naujagimiai „atsineša“ ne tik genetinę vystymosi raidą, bet ir gabumus, kuriuos įtakojo muzikinis ugdymas prenataliniu laikotarpiu. Muzikos garsai, jos ritmas stimuliuoja kūdikio emocinę, psichinę ir fizinę raidą, skatina vaiko savarankišką judėjimą. Šiuo laikotarpiu garsai ir ritmas gali padėti derinti kūdikio kūną ir protą, o tai – fizinį ir protinį tobulėjimą.

2.3. Muzikos įtaka ankstyvojo amžiaus vaiko raidai

Ankstyvoji vaikystė (maždaug iki 3 metų) – tai amžius, kada itin sparčiai formuojasi asmenybė. Šis vystymasis priklauso nuo prigimtinių (psichofizinių) ir socialinių (sociokultūrinės aplinkos bei ugdymo) veiksnių. Per pirmuosius trejus metus vaikas įgyja labai daug reikšmingų asmenybei emocinių ir intelektinių bruožų, todėl galima teigti, kad tai iš esmės nulemia žmogaus dvasinę ir intelektinę raidą. Šios vystymosi raidos kokybę ir spartą lemia tai, koks ryšys susiklosto tarp prigimtinių ir socialinių veiksnių, todėl tinkamas vaiko ugdymas sudaro puikias sąlygas tobulinti fizinius, emocinius, pažintinius, kūrybinius gebėjimus. Pasak D. Campbell (2005), muzika natūraliai padeda mažyliui stiprinti nervus, lavinti proto vaizdinius, atmintį, kalbą, raiškumą. A. Steinhoff (2016) teigia, kad nuo ankstyvosios vaikystės pradžios, muzika padeda vaikams plėtoti didesnę žodyną, stiprina socialinius ir emocinius įgūdžius. Autorė pabrėžia, kad psichologas H. Gardneris jau 1983 metais teigė, jog muzikinis intelektas yra toks pat svarbus, kaip loginis ar emocinis, nes muzika gali stiprinti ryšį tarp kūno ir proto.

R. Poškutė-Grun (2000) pabrėžia, kad pirmieji du vaiko gyvenimo metai yra esminiai bet kuriam ugdymosi tipui: kalbiniam, muzikiniam, socialiniam, emociniam, fiziniam. Per šiuos pirmuosius gyvenimo metus yra padedami lavinimosi pagrindai. Tačiau E. Souriau (1994) teigia, kad muzikinis vaiko ugdymas yra vienas svarbiausių dalykų, nes jos įtaką vaikui yra milžiniška. Muzika plečia vaiko vaizduotę, ugdo bei kontroliuoja jautrumą. Autoriaus nuomone, muzika teikia įvairią naudą: tai intelektualųjį, vaizduotės bei jausmų ugdymą.

Intelektualioji nauda. Muzika moko ne tik klausyti, bet ir girdėti taip skatindama aktyvų pažinimą su menu, kuris formuoja žmogų.

Vaizduotės lavinimas. Vaizduotė susijusi su paslaptingu ir subtiliu vaiko vidiniu pasauliu, tačiau muzika gali prasiskverbti, nes ji yra penas vaizduotei.

Jausmų ugdymas. Galima manyti, kad muzika yra ne tik džiaugsmo, bet ir liūdesio ar net dirglumo šaltinis. Tačiau muzikiniame ugdyme reiktų atkreipti dėmesį, jog tai ne muzika vaiką nuliūdina ar sunervina, bet ji atskleidžia tą jo liūdesį. Taigi būtent per muziką vaikas pasiruošia emociniam gyvenimui.

Ankstyvuojų vaiko gyvenimo laikotarpiu muzikinė veikla yra nukreipta į muzikinių gabumų, emocinių, kalbinių ir fizinių įgūdžių lavinimą. I. Čiurilaitė-Markauskienė (1999) akcentuoja, kad ankstyvosios muzikos pamokos, lavina vaikelio muzikinius gabumus pradėdant dainavimu, gojimu instrumentais, šokiu, muzikos klausymusi. Taip pat muzika vysto atmintį, logiką, kūrybinį mąstymą. Tačiau A. Katinienė (1988) teigia, kad ypač reikšmingas ankstyvajame amžiuje yra judesių su muzika lavinimas, kuris padeda nuoširdžiai įsijausti į muziką ir ugdo fizinį, išraiškingą tempo pajautimą. Tai yra labai reikšminga visapusiškam vaiko vystymuisi, nes ugdo ir lavina mažylio motoriką, klausą, emocionalumą ir intelektą. Galima daryti prielaidą, jog egzistuoja abipusiai ryšiai tarp muzikalumo ir judėjimo. Judėjimas daro įtaką muzikalumui, o muzikalumas veikia judėjimą. Ankstyvajame muzikiniame ugdyme atliekami judesiai padeda vaikams geriau perprasti muzikos pagrindus bei patirti klausomos muzikos įspūdžius. Ankstyvojo ugdymo muzikos pamokų pagrindas yra judesys, tai žygiavimas, pulso ar ritminių darinių plojimas, grojimas vaikiškais instrumentais.

D. Campbell (2005) pabrėžia, kad aktyvus judėjimas pagal muziką yra veiksmingesnis negu tik pasyvus muzikos klausymasis. Kai aktyvus judėjimas kyla natūraliai, vaikų sukurti judesiai pagal muziką darosi įvairesni bei geriau suvokiama pati muzika. Todėl ritmiškai judėdami su vaiku galime padėti jam derinti judesius ir motorines funkcijas, todėl pagerės vaiko koordinacija. Taip pat P. Honeyghan (2017) teigia, jog klausantis muzikos grojimas su vaikiškais instrumentais ar pirštų, kojų judesiai padės vaikams lavinti koordinaciją ir smulkiąją motoriką. Šios nuomonės laikosi ir A. Ockelford'as (2008). Autorius sutinka, kad aktyvus muzikos klausymas gali pagerinti vaiko motorinius, koordinacijos sugebėjimus ir kognityvinius įgūdžius.

W. H. Valerio ir kt. (2004) teigia, kad muzika ir judėjimas yra kaip žaidimas, kuris gali būti žaidžiamas vienam arba drauge su kitais. N. Vetlugina (1967), kuri domėjosi muzikiniu vaiko vystymusi, akcentuoja muzikinius-didaktinius žaidimus. Jos nuomone, tokių žaidimų pagrindinis tikslas yra sujungti muzika ir judesį. Panašiai mano ir J. Silberg (2012), tik pabrėžia, kad mažyliui žaidžiant muzikinius žaidimus vystosi jo raidai labai svarbūs klausos, kalbos, mąstymo, motorikos, bendrabūvio įgūdžiai.

Ankstyvosios vaikystės periodu muzikiniai žaidimai yra pagrindinė ugdymo priemonė. Muzikinio žaidimo procese dalyvauja visos smegenų dalys, todėl įvairūs muzikiniai žaidimai turi įtakos formuojantis vaiko smegenims bei daro teigiamą poveikį vaiko psichinei sveikatos raidai. Smegenų ląsteles veikia muzikos elementai: ritmas, tonas, jo judėjimo kryptis, melodija, dinamika, tembras, harmonija, stipriosios ar silpnosios takto dalys, melodijos atpažinimas, jos įsiminimas, emocinis vaiko atsakas.

J. Wylie (2007) teigia, kad muzikinius žaidimus sudaro:

- klausymas ir stebėjimas,
- judėjimas, kūno pusiausvyra ir koordinacija,
- prigimtinis kalbos muzikalumas,
- atmintis ir gebėjimas prisiminti,
- humoras ir laukimas tolimesnės žaidimų eigos,
- emocinis patyrimas ir išraiška,
- solidarumas ir socialumas,
- emocijų sužadėjimas ir nuraminimas,
- mąstymas, planavimas ir veiklos pagrįstumas (žr. Stašinskienė, 2009, psl. 55).

Dažnai dainuodami ir žaisdami ritminius žaidimus su vaiku stiprinsime ne tik jo judėjimo įgūdžius, bet ir turtinsime jo žodyną, nes muzikos ir kalbos žodynų plėtimo būdai ir procesai yra panašūs. Kalbos ugdymui geriausia dainuoti trumpas, paprastas, su besikartojančiais žodžiais dainas, nes suvokdamas šias daineles kaip žaidimą, vaikas skatinamas klausytis, mokytis ir tarti žodžius. Todėl galima daryti prielaidą, jog vaikiškos dainelės yra tarsi tarpininkas, pereinant iš kūdikio nežodinio pasaulio į žodinio bendravimo pasaulį. F. Frėbelis ypatingą dėmesį skyrė judriesiems žaidimams su dainomis ir pastebėjo, kad yra tam tikras dėsningumas, pagal kurį vaikai juda. Pedagogas teigia, jog mažyliai judesiais reaguoja į ritmus, kurie išryškėja dainuojant. Tuomet į bendrą visumą susideda judėjimas, ritmas ir garsas (žr. Pocienė, 2010, p. 187–188).

Pasak R. Jautakytės (2009), ankstyvajame amžiuje organizuotas muzikos mokymas grupėse ne tik skatina žaidimų improvizaciją ir socialinę sąveiką, bet tuo pačiu turtina vaikų žodyną bei gerina kalbinius įgūdžius. Muzikos dėka vaiko kalba darosi sudėtingesnė, o dažnai girdimos melodijos lengvai įsimenamos, todėl vaikas gali pakartoti dainos frazes, nors tekstas yra sudėtingas, o vėliau vartoti jį ir savo kalboje. Vaikai mėgsta kartoti tas pačias dainas, todėl taip yra lavinami jų kalbiniai įgūdžiai, klausa bei ritmo pajautimas.

Apibendrinant galima teigti, kad muzika yra svarbi vaisiaus, kūdikio ir ankstyvojo amžiaus vaiko ugdymo(si) dalis, kuri turi svarbią įtaką jo vystymuisi. Muzika spartina vaikelio psichofizinę raidą, ugdo socialinius, meninius, kalbinius, emocinius bei fizinius įgūdžius.

2.4. Muzikinio ugdymo galimybės ankstyvajame amžiuje

„Jau nuo antikos laikų muzikinis ugdymas buvo susijęs su protiniu, fiziniu bei doroviniu vaikų ugdymu“ (Jautakytė, 2009, p. 7). Tačiau išryškėjo naujos muzikinio ugdymo idėjos, pasaulyje sklido muzikinio ugdymo teorijos bei praktikos atstovai, kūrėsi muzikinio ugdymo sistemos, kurios suteikė pagrindą ankstyvajam muzikiniam ugdymui. Trumpai paanalizuokime muzikinio ugdymo sistemų lyderius: J. H. Pestalocis, M. Montessori, S. Suzuki, H. Gardneris, E. Gordonas.

Johanas Heinrichas Pestalocis (1746–1827) – šveicarų vienas iš didžiausių šiuolaikinio ugdymo pradininkų. J. H. Pestalocis nebuvo muzikas, tačiau jis muziką laikė būtinu mokymo programos elementu. Pasak švietėjo, muzika svarbi tuo, kad ji yra vaikų emocinės harmonijos, moralinių savybių ir pilietiškumo ugdymo priemonė. J. H. Pestalocis teigė, kad vaiką mokant muzikos svarbiausia tampa ugdytinio muzikinė patirtis, todėl švietėjas skatino, kad auklėjimas turi prasidėti nuo vaiko gimimo dienos, nes juk vaiko gimimo valanda yra jau pirmoji jo mokymo valanda. „J. H. Pestalocis buvo įsitikinęs, kad motina vaidina svarbų vaidmenį ankstyvojo vaiko ugdymo procese, todėl mokymas turi prasidėti namuose, „ant motinos kelių“ (Jautakytė, 2009, p. 10). Švietėjas akcentavo mamos dainuojamų lopšinių svarbą vaikui prie lopšio, nes jos ugdo vaiko kultūros jausmą bei lavina psichines funkcijas. Tačiau ilgainiui būtina mokytis sudėtingesnių muzikos kūrinių, kurie padėtų išugdyti vaiko muzikinius gebėjimus. Todėl J. H. Pestalocis rekomendavo žingsnis po žingsnio kartu su motinos lopšinėmis mokyti liaudies dainų, taip pabrėždamas tautinių dainų reikšmę bei svarbą.

Marija Montessori (1870–1952) – pirmoji Italijoje moteris gydytoja, taip pat gerai žinoma kaip ankstyvosios vaikystės ugdymo pedagogė. Ji teigė, kad ankstyvasis ugdymas gali prasidėti, kai vaikui sukanka vieneri ar dveji metai, todėl pedagogė sukūrė ankstyvojo ugdymo metodus, tinkamus mažųjų amžiui. Muzika pedagogės sistemoje yra suvokiama kaip

integuotojo ugdymo dalis, tačiau neatsiejama nuo vaiko kasdieninės aplinkos. „Montessori programoje išskirtinis bruožas yra individualus vaiko santykis su muzika. Anot mokslininkės, „pagrindinis muzikinio ugdymo principas: sudaryti vaikui laisvės pojūtį, kad jis galėtų vystytis pagal vidinius savo poreikius ir pagal potencines savo galimybes“ (Jareckaitė, 2010, p. 150). M. Montessori, nuolat stebėdama vaikus ir jų atliekamus veiksmus, padarė išvadą, kad tinkamiausias būdas mokytis muzikos yra natūraliu būdu, būtent taip, kaip yra mokomasi gimtosios kalbos. Taigi jei artimoje aplinkoje vaikas girdi muziką, jis įsimena ją ir gali suprasti kaip dar vieną, tik kitokią bendravimo formą, kaip džiaugsmo ar ramybės šaltinį. Kadangi mokantis gimtosios kalbos, kalbinėje aplinkoje vaikas klausydamasis kitų žmonių kalbos, pats pamažu pradeda žodžiais reikšti savo mintis, taip ir muzikinėje aplinkoje vaikas ne tik klausosi muzikos kūrinų, bet ir pamažu pats pradeda suvokti bei emociškai į juos reaguoti.

„M. Montessori muzikos programą sudarė klausymasis, grojimas instrumentais, dainavimas ir ritmiškas judėjimas pagal muziką“ (Jautakytė, 2009, p. 11). Pedagogės nuomone, vienas iš svarbiausių kriterijų pradiniam ugdymo etape yra tai, kad vaiką suptų gera muzika. Muzikos klausymas turėtų būti labai atsargus ir neįkyrus. Svarbu, kad kūriniai būtų melodingi, trumpi bei skambėtų tyliai. Taip pat išskirtinę vietą muzikinėje sistemoje užima varpeliai, metalofonai ar kiti žaisliniai instrumentai. Ankstyvojo muzikinio ugdymo procese klausos lavinimui labai svarbus yra vaikų instrumentų tyrinėjimas ir jų išgaunami garsai.

Shinichi Suzuki (1898–1998) – japonų smuikininkas, kompozitorius, muzikos pedagogas, vienas iš mokslininkų propaguojančių ankstyvąjį muzikinį ugdymą. S. Suzuki požiūris į žmogaus talentingumą skyrėsi nuo kitų mokslininkų. Jis teigė, kad žmogaus talentas nėra įgimtas ar paveldėtas. Jis yra įgyjamas ir priklauso nuo žmogaus kasdieninės bei ugdomosios aplinkos. „Muzikiniai gabumai nėra įgimtas talentas, bet jie gali būti vystomi. Vaikas, teisingai ugdomas, gali vystyti muzikinius gabumus taip, kaip vysto savo gebėjimą kalbėti gimtąja kalba. Kiekvieno vaiko potencialas yra neribotas“ (žr. Jareckaitė, 2010, p. 138). Tačiau visos galimybės gali atsiskleisti tik nuo tinkamos aplinkos pradedant kūdikystės tarpsniu. Taigi „kokia ugdomoji aplinka bus sukurta augančiam vaikui, tokioje jis ir lavinsis“ (žr. Jautakytė, 2009, p. 18). Mokslininkas teigė, kad ankstyvasis muzikinis ugdymas yra glaudžiai susietas su kalbos mokymusi ir rekomendavo, kad muzika taptų svarbia kūdikio aplinkos dalimi jau nuo gimimo ir netgi prieš jį – prenataliniame amžiuje. „Visi vaikai geba išmokti savo gimtosios kalbos, jos klausydamiesi, imituodami ir kartodami. Taigi išvada tokia: tokiu pat būdu vaikas gali mokytis ir muzikos, jei mokoma su meile ir atsidavimu“ (žr. Jareckaitė, 2010, p. 133). Daugiausia vilčių S. Suzuki siejo su kūdikiais ir įrodė, kad žmonės kūdikystėje yra nuostabūs tuo, kad gali prisitaikyti prie aplinkos ir yra apdovanoti beribėmis lavinimosi galimybėmis. S. Suzukis sukūrė metodą, kuris yra vadinamas „Motinos kalbos“ metodu. Šio metodo esmė yra mokyti vaikus

muzikos ir ne tik jos taip, kaip ir kalbėti gimtąja kalba. „Skatinami tėvų meilės ir šeimos aplinkos, vaikai į tai reaguoja, dėl to vystosi sudėtingesni įgūdžiai, ir ne tik kalbos. Kai vaikas mokosi kalbėti, veikia šie veiksniai: klausymasis, motyvacija, kartojimas, vyravimas „žingsnis po žingsnio“, atmintis, žodynas, tėvų įtraukimas, meilė“ (Jareckaitė, 2010, p. 141).

Taigi pedagogo nuomone, visi vaikai gali išmokti groti muzikos instrumentais lygiai taip pat natūraliai ir lengvai, kaip ir kalbėti gimtąja kalba, todėl ši mokslininko ugdymo filosofija yra grindžiama siekiu ugdyti vaikų gebėjimus ir kurti gražią asmenybę per auklėjamąją aplinką. „*Aš noriu daryti žmones geresnius. Vaikas, girdėdamas muziką nuo gimimo ir mokydamasis groti pats, ugdosi jautrumą, discipliną ir ištvėringumą. Jo širdis tampa nuostabi*“ (žr. Jareckaitė, 2010, p. 134).

S. Suzuki rekomenduoja, kad pradėti mokytis reikia kuo anksčiau tam, kad gabumai būtų vystomi nuo pat gimimo (netgi ir prieš). Pagal S. Suzuki metodiką ankstyvosios vaikystės vaikų grupinės muzikos pamokos yra skirtos paruošti kūdikius bei pradedančius vaikščioti vaikus (0–3 metai) tolesnėms S. Suzuki metodo pamokoms. Ankstyvojo amžiaus vaikai turi galimybę pamokose groti įvairiais toniniais, perkusiniais, vaikiškais muzikos instrumentais. Įvairia muzikine veikla, paprastais vaikiškais ritmais, pirštukų žaidimais, pasakomis yra siekiama vystyti vaiko įgūdžius: socialinius-emocinius, diapazono, ritmo pajautimą, judesių koordinaciją, klausymąsi, atmintį ir kt. Tačiau negalime versti vaiko klausytis muzikos, bet privalome stengtis, kad ji taptų neatsiejama jo aplinkos dalimi, nuo gimimo pratinti klausytis muzikos kūrinį tiesiog maitinant ar žaidžiant. Taip formosis vaiko muzikinė klausa ir prieš pradėdamas mokytis groti, vaikas jau bus įgijęs tam tikros muzikos suvokimo patirties. Formalusis vaikų mokymas gali prasidėti jau nuo trejų metų, nes vaikai paprastai jau yra pasirengę pradėti mokytis groti muzikos instrumentu. Pasak R. Jautakytės (2009), S. Suzuki metodas yra paplitęs visame pasaulyje, ypač JAV ir Skandinavijos šalyse bei tampa vis populiariesnis Lietuvoje.

Howardas Gardneris (1943) – žymus amerikiečių psichologas, Harvardo universiteto profesorius pristatė pasauliui intelektų įvairovės teoriją. Ligita Neverauskienė (2013) savo magistro darbe „Howardas Gardnerio ugdymo modelio teoriniai ir praktiniai pagrindai“ teigia, kad visgi vadovaudamasis neurobiologijos ir neuropsichologijos mokslų išvadomis, Howardas Gardneris išskyrė septynis intelektus – kalbinį, matematinį, loginį, muzikinį, erdvinį, kinestetinį, tarpasmeninį ir asmeninį. Vėliau jis įtraukė dar du intelektus – natūralistinį bei egzistencinį. „H. Gardneris ne tik išskyrė muzikinį intelektą kaip atskirą intelektą iš pirmųjų septynių, bet ir teigė, kad šis intelektas išsivysto pirmas. Jo nuomone, vaiko muzikalumo raidai daugiausia įtakos turi trys skirtingi veiksniai: muzikali prigimtis, muzikinių garsų prisodrinta aplinka, tikslingas ir metodiškas vaiko lavinimas“ (žr. Jautakytė, 2009, p. 23).

Tinkama muzikinė aplinka ir tinkamas muzikinis ugdymas teigiamai veikia ir lavina ne tik vaiko muzikinį intelektą, bet ir kitas jo intelekto sritis – kalbinius, erdvinius, kinestezinius, socialinius ir net matematinius gebėjimus. Įdomu tai, kad visi šie gebėjimai muzikinio ugdymo pagalba gali pradėti vystytis praėjus keturiems mėnesiams po pastojimo. Labai svarbu, kad nuo pat gimimo vaikas būtų tinkamai ugdomas, nes nelavinamas intelektas nesivysto ir sumažėja. Todėl, kad visi vaiko intelektai lavintųsi ir pasiektų aukščiausią potencialo tašką, jie turi būti skatinami vystytis jau prenataliniame vaiko periode.

Edvinas Gordonas (1927–2015) – garsus amerikiečių muzikos pedagogas ir psichologijos mokslininkas, muzikos profesorius, kuris sukūrė muzikos mokymo teoriją, pagrįstą mediciniais ir vaikų raidos psichologiniais tyrimais. Pasak mokslininko, nė vienas vaikas negimsta be intelekto, tad kiekvienas vaikas gimęs jau turi įgimtus muzikinius gabumus. E. Gordono teigimu, 68 procentų vaikų gimsta su vidutiniais muzikiniais gabumais, apie 16 procentų – aukštesniais nei vidutiniai ir 16 procentų – su žemesniais nei vidutiniai muzikiniai gabumai. Ši statistika yra apie vaikus, kurie nepatyrė prenatalinio muzikinio ugdymo, todėl galime daryti išvadą, kad kaip nė vienas vaikas negimsta be intelekto, taip ir negimsta be menkiausių muzikinių gabumų. Suaugusieji, stebėdami vaikus, kurių muzikiniai gabumai nebuvo lavinti arba mažai lavinti, dažnai nusprendžia, kad vaikas nėra muzikaliai gabus. Tačiau taip yra todėl, kad tuo metu vaikas menkai atskleidžia savo muzikinius gabumus, ne todėl, kad jų neturi, bet todėl, kad tie muzikiniai gabumai dar neturėjo progos atsiskleisti. „E. Gordono teigimu, vaikui gimus, be daugelio kitų asmenybės savybių, išryškėja ir muzikiniai gabumai. Tačiau tik sukūrus tinkamą muzikinę aplinką tie gabumai atsiskleidžia ir ima plėtotis, kol pasiekia įgimtų gabumų lygį“ (žr. Jautakytė, 2009, p. 24). Lavinant vaiko muzikinius gabumus, tėvų pagalba yra nepaprastai svarbi ir reikšminga. Kuo ankščiau vaikas patenka į tinkamą, prisodrintą gausia muzikinių garsų aplinką, tuo greičiau pradeda vystytis jo muzikiniai gabumai. Vaiko muzikinių gabumų lavinimas priklauso nuo jo muzikinės aplinkos namuose – ar tėvai dainavo vaikui, kiek ir kaip dažnai buvo muzikuojama, kiek ir kokios muzikos vaikas girdėjo. Todėl galima teigti, kad muzikinė aplinka, kuri supa vaiką kasdieninėje veikloje, yra svarbiausias jo muzikinių gabumų lavinimo veiksnys. Tačiau jei vaikas augs nepalankioje muzikinėje aplinkoje, jo muzikiniai gabumai menks ir neturės galimybės plėtotis. Pasak E. Gordono, po devynerių metų aplinkos įtaka vaikui mažėja ir nebeturi tokio didelio poveikio jo muzikiniams gabumams. Kuo ilgiau bus delsiama sudarant tinkamą ir turtingą, prisodrintą garsų vaiko muzikinę aplinką, tuo mažiau jis turės galimybių ir noro suprasti bei pamilti muziką (žr. Jautakytė, 2009, p. 24).

Remiantis pasaulio mokslininkų (J. H. Pestalocis, M. Montessori, S. Suzuki, H. Gardneris, E. Gordonas) patirtimi bei jų ankstyvojo vaikų amžiaus muzikinėmis ugdymo

idėjomis, galima teigti, kad muzikinius gebėjimus reikia pradėti lavinti kuo anksčiau. Muzikinių gebėjimų lavinimas smarkiai priklauso nuo vaiko muzikinės aplinkos, o muzikinis ugdymas teigiamai veikia ir lavina ne tik vaiko muzikinį intelektą, bet ir kitas vaiko vystymuisi būdingas sritis.

3. TĖVŲ POŽIŪRIS Į MUZIKOS POVEIKĮ ANKSTYVOJO AMŽIAUS VAIKŲ PSICHOFIZINEI RAIDAI (EMPIRINIS TYRIMAS)

3.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Ankstyvasis muzikinis ugdymas padeda lavinti ne vien tik vaiko muzikinius gebėjimus, bet ir daro įtaką kūdikio psichofizinei raidai. Siekiant atskleisti tėvų požiūrį į tai, ar muzikinė aplinka pastebimai spartina vaikelio fizinę bei psichinę raidą ankstyvajame amžiuje, buvo atliktas empirinis tyrimas.

Tyrimo tikslas – atskleisti tėvų, kartu su mažyliais lankančių ankstyvojo muzikinio ugdymo užsiėmimus, požiūrį į muzikos poveikį vaiko psichofizinei raidai.

Tyrimo metodika. Siekiant tyrimo tikslo bei remiantis teorinėje dalyje aptarta mokslinių studijų analize, parengtas tyrimo instrumentas. Tyrimo objekto įvertinimui 2019 metų balandžio mėnesį buvo atliktas kiekybinis tėvų požiūrio tyrimas. Tyrimo metu buvo taikytas anketinės apklausos metodas. Siekiant objektyvumo ir sąžiningumo gautų duomenų vertinimui, pasirinktas anonimiškos anketos tipas.

Anketą tėvams (žr. 1 priedą) struktūriškai galima padalinti į keturis darinius:

- 1) įžanginė anketos dalis (atmintinė), kurioje respondentams yra apibūdintas tyrimo tikslas, paminėtas anketos gautų duomenų panaudojimas ir jų anonimiškumas;
- 2) demografinio pobūdžio klausimai (tai vaikelio tėtis, mama ar kitas jam svarbus asmuo; amžius; išsilavinimas; ar turi muzikinį išsilavinimą; vaikelio amžius; nuo kokio vaikelio amžiaus pradėjo lankyti ankstyvojo muzikinio ugdymo užsiėmimus);
- 3) šeši diagnostinių klausimų blokai:

Pirmasis diagnostinis blokas sudarytas iš teiginių apie ankstyvąjį muzikinį ugdymą.

Antrajame diagnostiniame bloke buvo siekiama sužinoti, iš kur respondentai ėmė informaciją apie muzikinio ugdymo naudą ankstyvajame amžiuje.

Trečiame klausimų bloke respondentų teirautasi apie jų muzikinę patirtį nėštumo metu.

Ketvirtajame – tyrimo dalyviai turėjo įvertinti teiginius, apie ankstyvojo muzikinio ugdymo užsiėmimus.

Penktajame – respondentai turėjo atsakyti, kokias muzikines veiklas naudoja ne tik užsiėmimų metu, bet ir kasdienybėje.

Šeštajame diagnostiniame bloke prašyta respondentų atskleisti, kokius vaiko elgesio ir raidos vystymosi pokyčius pastebėjo lankant ankstyvojo amžiaus muzikinius užsiėmimus.

4) atviro tipo klausimas – „jūsų nuomone, ką vertėtų pakeisti ar patobulinti, kad ankstyvasis vaikų muzikinis ugdymas būtų tobulesnis, sėkmingesnis?“.

Tyrimo imtis. Parengta anketa buvo skirta tėvams, kurie kartu su mažyiais lanko ankstyvojo muzikinio ugdymo užsiėmimus. Tyrimo imtį sudarė 58 respondentai.

Tyrimo rezultatai apdoroti SPSS 21 (Statistical Package for the Social Sciences) ir Microsoft Exel programomis ir pateikti lentelėse bei paveiksluose.

3.2. Tyrimo rezultatai

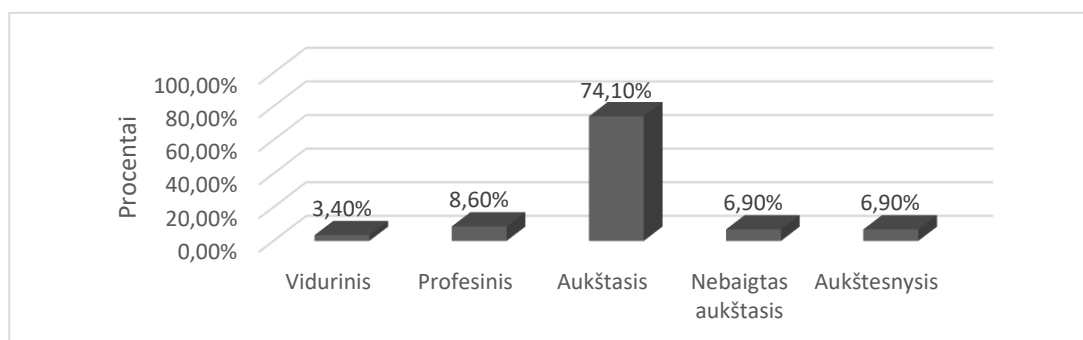
Magistro darbo demografinio pobūdžio klausimų bloke, respondentai pateikė duomenis apie save ir savo mažylį. Jau minėta, kad tyrime dalyvavo 58 respondentai, kurie kartu su mažyiais lanko ankstyvojo muzikinio ugdymo užsiėmimus. Apibendrinus gautus duomenis paaiškėjo, kad anketas pildė tik mažylių mamos. Didžioji dalis apklaustųjų yra nuo 31 iki 40 metų (žr. 1 lentelę). Galima daryti prielaidą, kad šio amžiaus mamos yra labiau suinteresuotos ugdyti mažylį ankstyvoje vaikystėje, nes jau turi gyvenimiškos patirties ir yra subrendusios asmenybės.

1 lentelė

Respondenčių amžius (N = 58)

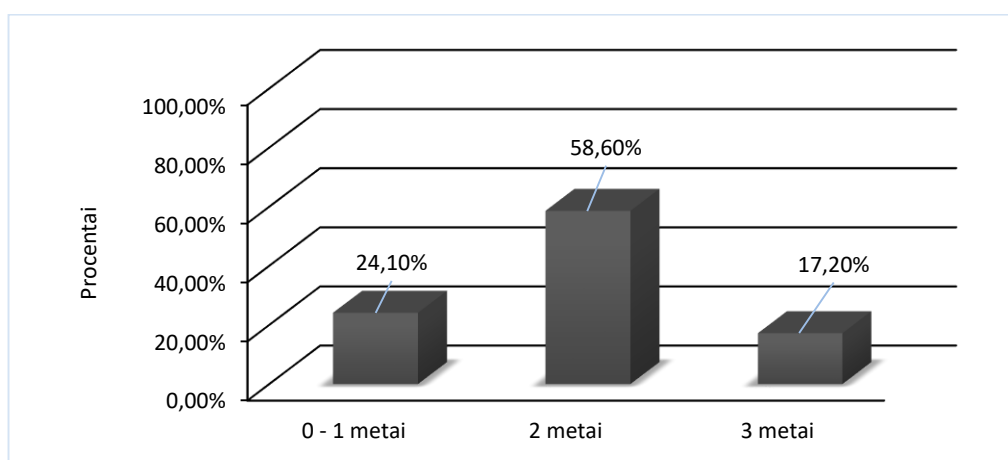
Amžius	Procentai
20–30 metų	37,9
31–40 metų	62,1
41 ir daugiau	0

Dauguma tyrimo dalyvių turi aukštąjį išsilavinimą (žr. 1 pav.), kelios mamos (10,3 proc.) yra įgijusios muzikinį išsilavinimą. Galima manyti, jog mamos, turinčios aukštąjį išsilavinimą, žino, kad svarbiausi raidos pamatai sudedami ankstyvoje vaikystėje, todėl labiau domisi ankstyvuojū muzikiniu ugdymu ir siekia lavinti vaiką.

1 pav. Respondenčių duomenys apie jų išsilavinimą (N = 58)

Analizuojant gautus tyrimo duomenis paaiškėjo, kad daugiau nei pusės lankančiųjų ankstyvuosius muzikos užsiėmimus, vaikų amžius šiuo metu – 2 metai (žr. 2 pav.). Tačiau analizuojant tyrimo duomenis, nuo kokio amžiaus respondentai pradėjo lankyti ankstyvojo muzikinio ugdymo mokyklėlę, nustatyta, jog daugiausia mažylių, pradėjusių lankyti užsiėmimus, amžius svyravo ties 5-ių mėnesių ir 1-erių metų riba (žr. 2 lentelę). Galima daryti prielaidą, jog mamos domėjosi ankstyvuojų muzikiniu ugdymu, kuris turėtų prasidėti kuo ankščiau. Tačiau 8,6 proc. respondenčių pradėjo lankyti užsiėmimus nuo antrųjų vaiko gyvenimo metų. Žinant, jog ankstyvasis ugdymas trunka iki trejų vaikelio gyvenimo metų, galima manyti, jog tokį mamų pasirinkimą galėjo lemti įvairios priežastys: tėvai neturi pakankamai informacijos apie ankstyvojo muzikos poveikio reikšmę; laiko stoka; sunki materialinė padėtis ir kt.

2 pav. Respondenčių duomenys apie vaikų amžių (N = 58)

2 lentelė

Respondenčių duomenys apie vaikų amžių, pradėjus lankyti ankstyvojo muzikinio ugdymo mokyklėlę (N = 58)

Amžius	Procentai
Nuo 0–12 mėnesių	46,6
Nuo 1 metų	44,8
Nuo 2 metų	8,6

Pirmasis 6 teiginių diagnostinis blokas turėjo atskleisti respondenčių nuomonę apie ankstyvojo muzikinio ugdymo naudą (žr. 3 lentelę). Analizuojant šio diagnostinio bloko duomenis nustatyta, kad 91,4 proc. visų apklaustųjų sutiko, jog ankstyvasis muzikinis ugdymas lavina mažylio kognityvinius procesus. Galima daryti prielaidą, kad ankstyvąjį muzikinį ugdymą

mamos supranta kaip procesą, kuris gali turėti didelį poveikį vaiko pažintinių gebėjimų lavinimui.

Teorinėje dalyje buvo aptarta, jog judesys yra neatsiejamas nuo vaiko raidos vos tik jam gimus, todėl ankstyvuosiuose muzikos užsiėmimuose, atliekant įvairius muzikinius žaidimus, šokį, koordinacijos pratimus ir kt., vaikas sąveikauja su aplinka, įgauna naujų gebėjimų. Visos tyrime dalyvavusios respondentės vienareikšmiškai sutinka, kad ankstyvasis muzikinis ugdymas – tai užsiėmimai, kuriuose yra neatsiejamas judesių su muzika lavinimas. Todėl galime daryti prielaidą, kad mamos supranta, jog taip yra ugdomas ne tik ritmo pajautimas, bet tuo pačiu lavinamas vaiko motorinės sistemos vystymasis.

Muzika – tai emocijų bei jausmų menas, kuris gali skatinti teigiamas emocijas, jausmus, vaizduotę, susikaupimą bei slopinti neigiamas: baimę, pyktį, susierzinimą, jaudulį ir kt. Todėl pirmajame diagnostiniame bloke buvo pateiktas teiginys, ar ši muzikinė veikla ugdo mažylio emocinę raidą. Didžioji dauguma – 87,9 proc. atsakiusiųjų – sutinka su šiuo teiginiu. Tyrimas parodė, kad respondentų nuomonei apie ankstyvajame muzikiniame ugdyme lavinamą emocinę raidą, įtakos turi mažylių amžius. Skirtumai buvo įvertinti statistinės paklaidos tikimybe ir traktuotini kaip statistiškai reikšmingi, kai $p \leq 0,05$. Chi kvadrato reikšmė ($p=0,034$) rodo, kad mažylių, kurie pradėjo lankyti ankstyvuosius muzikos užsiėmimus nuo dviejų metų, mamos skeptiškiau vertina muzikos poveikį vaiko emocinei raidai ugdytis. Tuo tarpu mamos, kurių vaikučiai muzikinius užsiėmimus lanko nuo 5 mėnesių iki 1 metų amžiaus, aukščiau vertina muzikos poveikį vaikų emocinei raidai. Apibendrinus šiuos rezultatus galima teigti, kad mažyliai, vėliau pradėję lankyti muzikos užsiėmimus, jau turi suformuotą tam tikrą emocinį bagažą, kuri ir toliau reikia lavinti.

3 lentelė

Respondenčių nuomonė, kas yra ankstyvasis muzikinis ugdymas (N = 58)

Teiginiai:	Taip	Nežinau	Ne
Ankstyvasis muzikinis ugdymas – tai kūdikių lavinimas iki trejų metų.	86,2 %	12,1 %	1,7 %
Užsiėmimai, kurie lavina mažylio kognityvinius procesus.	91,4 %	8,6 %	0 %
Muzikinė veikla, kuri ugdo mažylio emocinę raidą.	87,9 %	12,1 %	0 %
Ugdymas, kuris turi įtakos mažylio kalbinių įgūdžių lavinimui.	98,3 %	1,7 %	0 %
Užsiėmimai, kuriuose yra neatsiejamas judesių su muzika lavinimas.	100 %	0 %	0 %
Ankstyvojo amžiaus vaiko lavinimas pasitelkiant muziką (įvairiapusiškai, žaidimo forma patiriant muziką).	98,3 %	0 %	1,7 %

Tyrimo metu antrajame diagnostiniame bloke buvo pateikti 6 teiginiai, kuriais siekta sužinoti, iš kur respondentai ėmė informaciją apie muzikinio ugdymo naudą ankstyvajame amžiuje (žr. 4 lentelę). Analizuojant šio diagnostinio bloko duomenis pastebėta, kad daugiausiai atsakiusiųjų informaciją savarankiškai rado internete. Todėl, tokie gauti duomenys suponuoja prielaidą, kad dabartiniame XXI technologijų amžiuje, lengviausiai visa informacija yra prieinama internetu. Mamos tokiu būdu gali rasti informaciją ne tik apie patį ankstyvąjį muzikinį ugdymą ir jo naudą vaikui, bet ir susirasti, kur vyksta šie užsiėmimai. Tačiau analizuojant duomenis pastebėta, kad mamos vengia nuvykti į seminarus ar konferencijas, kuriose galima sužinoti apie ankstyvojo muzikinio ugdymo privalumus. Tokią išvadą galime daryti pažvelgę į 79,3 proc. mamų prieštaravimą teiginiui: „Sužinojau seminarų, konferencijų metu.“ Galima manyti, kad tokį atsakymą sąlygoja tai, jog mamos ankstyvajame vaiko amžiuje neturi galimybių išvažiuoti ir praplėsti savo žinių bagažą, nes dauguma seminarų ar konferencijų vyksta Lietuvos sostinėje, dažniausiai be galimybių išklaudyti informaciją nuotoliniu būdu. Tad visiškai natūralu, kad daugiau nei trečdalis respondenčių teigia, jog stinga informacijos apie ankstyvąjį muzikinį ugdymą.

4 lentelė

Respondentų imta informacija apie muzikinio ugdymo naudą ankstyvajame amžiuje

(N = 58)

Teiginiai:	Taip	Nežinau	Ne
Skaičiau literatūrą apie ankstyvąjį muzikinį ugdymą.	62 %	0 %	38 %
Savarankiškai domėjausi internete.	89,6 %	0 %	10,3 %
Sužinojau seminarų, konferencijų metu.	20,7 %	0 %	79,3 %
Apie muzikos poveikį vaiko raidos vystymuisi teko analizuoti studijų metu.	17,2 %	0 %	82,8 %
Apie ankstyvąjį muzikinį ugdymą sužinojau iš žiniasklaidos.	43,1 %	1,7 %	55,2 %
Stinga informacijos apie ankstyvąjį muzikinį ugdymą.	29,3 %	20,7 %	50 %

Detaliau išanalizavus gautus tyrimo duomenis matoma, kad 17,2 proc. atsakiusiųjų apie muzikos poveikį vaiko raidos vystymuisi, susipažino jau studijų metu. Tačiau pastebėta, kad gautiems rezultatams turi įtakos respondentų muzikinis išsilavinimas. Statistiškai reikšmingi požymiai išryškėjo vertinant informantų demografinius duomenis muzikinio išsilavinimo aspektu ir teiginius pateikus antrame diagnostiniame bloke. *Chi* kvadrato reikšmė ($p=0,027$) rodo, kad respondentės, studijų metu analizavusios muzikos poveikį vaiko raidos vystymuisi, turi

muzikinį išsilavinimą. Todėl galime teigti, jog muzikinis išsilavinimas – tai, ne tik įgyta specialybė, bet ir gautos labai naudingos žinios apie ankstyvojo muzikinio ugdymo svarbą. 20,7 proc. respondenčių tiesiog nežino, o daugiau nei trečdalis atsakiusių teigia, jog vis dėlto stinga informacijos apie ankstyvąjį muzikinį ugdymą. Galima manyti, kad tokį mamų požiūrį lėmė menkas domėjimasis ankstyvuojū muzikiniu ugdymu, kuris galbūt, jų nuomone, yra traktuojamas tik kaip pramoga. Todėl neabejotinai didesnę dėmesį reikėtų skirti tėvų švietimui apie ankstyvojo muzikinio ugdymo naudą.

Apibendrinant antrąjį diagnostinį bloką, galime teigti, jog informacijos apie muzikinio ugdymo naudą ankstyvajame amžiuje daugiausiai galima rasti interneto platybėse. Tačiau įvertinus gautus tyrimo duomenis, galime teigti, kad apskritai informacijos sklaida yra gan prasta, todėl ši problema vis dar išlieka aktuali.

Tyrimo metu trečiajame diagnostiniame bloke buvo pateikta 13 teiginių, norint sužinoti, kokia buvo respondenčių patirtis nėštumo metu (žr. 5 lentelę).

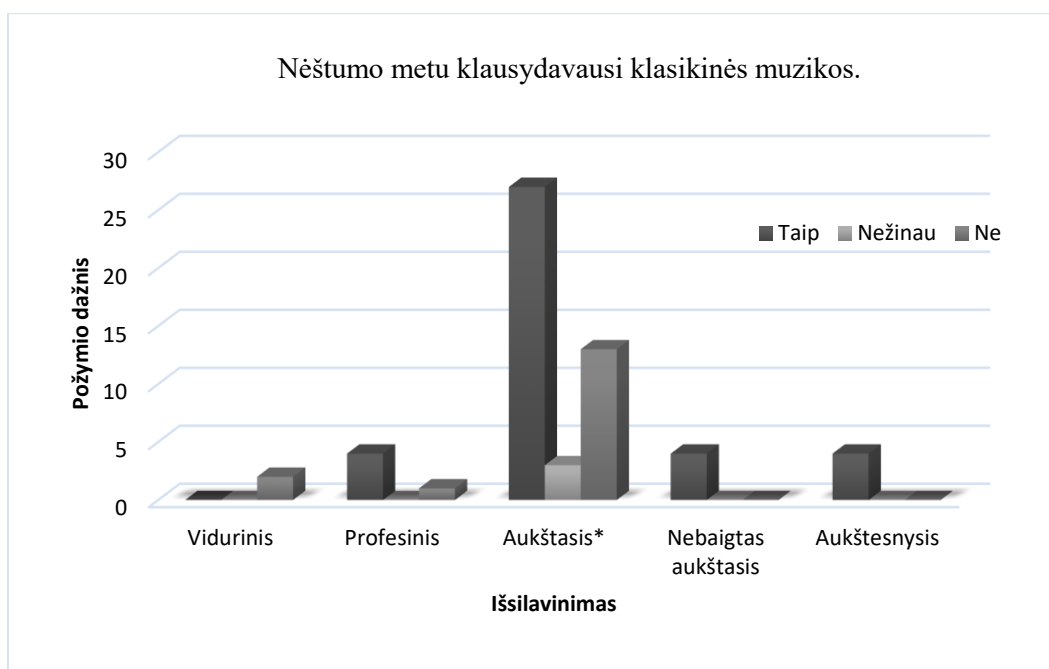
5 lentelė

Respondenčių muzikinė patirtis nėštumo metu (N = 58)

Teiginiai:	Taip	Nežinau	Ne
Dainuodavau savo būsimam vaikeliui nėštumo metu.	77,6 %	3,4 %	19 %
Būdama nėščia klausantis muzikos ranka pulsavau ritmą sau per pilvelį.	44,5 %	3,4 %	52,1 %
Dėjau ausines prie pilvelio, kad kūdikis klausytųsi muzikos.	10,4 %	1,6 %	88 %
Nėštumo metu klausydavau klasikinės muzikos.	67,3 %	5,1 %	27,6 %
Nėštumo metu kas vakarą klausydavau/dainuodavau lopšines savo būsimam mažyliui.	66,9 %	0 %	33,1 %
Nėštumo metu grojau muzikos instrumentu.	8,6 %	0 %	91,4 %
Nėštumo metu klausydavau delfinų skleidžiamų garsų, paukščių čiulbėjimo ar kitų aukštos energetikos garsų.	29,3 %	3,4 %	67,3 %
Nėštumo metu ėjau į gyvo garso koncertus.	32,7 %	0 %	67,3 %
Pastebėjau, kad klausantis tos pačios muzikos, vaisius į ją reaguoja spurdėjimu ar aktyvesniais spyriais.	39,6 %	24,2 %	36,2 %
Prenataliniu laikotarpiu muzikos klausymasis kenkia vaisiui, todėl muzikos klausiausi labai retai.	0 %	6,9 %	93,1 %
Kūdikiai būdami įsčiose girdi tik motinos širdies plakimą, o ne aplinkos garsus, todėl muzikos klausiausi labai retai.	0 %	1,7 %	98,3 %
Nėštumo metu lankiau ankstyvuosius muzikos užsiėmimus, skirtus kūdikiams prenataliniu laikotarpiu.	0 %	1,7 %	98,3 %
Pastebėjau, kad kūdikis, būdamas įsčiose reaguodavo tik į labai garsią muziką.	5,2 %	17,2 %	77,6 %

Tyrimo duomenų analizė parodė, kad daugiau nei pusė atsakiusių nėštumo metu dainuodavo savo mažyliui. Šie duomenys leidžia daryti prielaidą, jog mamos suvokia, apie

vaisiaus gebėjimą atpažinti tėvų balsus bei turi pakankamai žinių apie susiformavusią kūdikio klausą ir atmintį prenataliniu laikotarpiu. Taip pat pastebėta, kad daugiau nei pusė atsakiusių klausydavosi klasikinės muzikos. Kadangi dauguma apklaustųjų pritaria šiam teiginiui, todėl detaliau jį analizuojant buvo nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai. Chi kvadrato reikšmė ($p=0,00$) parodė, kad klasikinės muzikos klausymuisi nėštumo laikotarpiu įtakos turi respondenčių išsilavinimas (žr. 3 pav.). Įvertinę gautus rezultatus, galima teigti, kad aukštąjį išsilavinimą turinčios mamos, labiau nei kitokį (žemesnį) išsilavinimą įgijusios respondentės, domėjosi ankstyvuojū ugdymu, todėl palankiau vertina klasikinės muzikos poveikį vaiko vystymuisi prenataliniu laikotarpiu.

* Pastaba: požymio reikšmingumo lygmuo $p=0,00$

3 pav. Klasikinės muzikos klausymasis nėštumo metu. Respondenčių atsakymai išsilavinimo aspektu (N= 58)

Beveik visos respondentės sutinka, kad būdami iščiose kūdikiai girdi ne tik motinos širdies plakimą, bet ir daugelį kitų garsų (skambančią muziką ir kt.). Tokia atsakiusių nuomonė formuoja prielaidą, jog mamos domėjosi prenataline vaiko raida, todėl žino, kad vaikas būdamas motinos iščiose girdi išorinius aplinkos garsus. Taip pat šią prielaidą galime išvelgti ir kitame respondenčių įvertintame teiginyje: daugiau nei trečdalis aukštąjį išsilavinimą turinčių mamų (39,6 proc.) sutiko, kad klausantis tos pačios muzikos, vaisius į ją reaguoja spurdėjimu ar aktyvesniais spyriais. Tačiau vis tik šio teiginio rezultatais teko suabejoti, nes likusi respondenčių dalis nėra įsitikinusi, jog prenataliniu laikotarpiu pastebėjo vaisiaus reakciją į tą

pačią girdimą muziką. Galbūt tokią atsakymų įvairovę sąlygoja tai, jog daugeliui mamų stinga informacijos apie prenatalinio muzikinio ugdymo reikšmę vaikui. Galime daryti prielaidą, kad neturinčios nuomonės ir neigiamai atsakiusios respondentės, vaiko reakciją į girdimą muziką ar garsus, suvokia kaip įprastus, nėštumo metu vykstančius fiziologinius procesus.

Detaliau analizuojant tyrimo duomenis buvo nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai tarp respondenčių išsilavinimo. Chi kvadrato reikšmė ($p=0,007$) rodo, kad mamos, kurios prenataliniu laikotarpiu dažnai klausėsi tos pačios muzikos ir pastebėdavo, jog vaisius į ją reaguoja spurdėjimu ar aktyvesniais spyriais, turi muzikinį išsilavinimą. Gauti tyrimo rezultatai suponuoja prielaidą, kad muzikinis išsilavinimas respondentėms suteikė žinių, apie tai, jog besivystantis vaikelis motinos iščiose, ne tik girdi, jaučia, bet ir turi atmintį. Todėl respondentės sąmoningai klausėsi tos pačios muzikos, kad stimuliuotų būsimo vaikelio smegenų ląsteles, o muzikos vibracijos paspartintų vaisiaus psichofizinę vystymosi raidą.

Apibendrinant diagnostinį bloką galima teigti, kad respondentės, turinčios muzikinį išsilavinimą, supranta ankstyvojo muzikinio ugdymo reikšmę prenataliniame laikotarpyje, tačiau daugumos atsakiusiųjų muzikinė patirtis nėštumo metu yra labai menka. Todėl ankstyvasis muzikinis ugdymas nėštumo laikotarpiu iš esmės priklauso nuo gautos informacijos kiekio, kurį tėvai galėtų praktiškai taikyti prenataliniu periodu.

Tyrimo metu taip pat norėta išsiaiškinti, kokia respondenčių nuomonė vyrauja vertinant ankstyvojo vaikų amžiaus muzikinio ugdymo užsiėmimus. Ketvirtajame diagnostiniame bloke buvo pateikta 11 teiginių, kuriuos respondentai turėjo įvertinti. Analizuojant gautus atsakymus pastebėta, jog daugumos respondenčių nuomonės sutampa (žr. 6 lentelę).

6 lentelė

Respondenčių nuomonė apie ankstyvojo vaikų amžiaus muzikinio ugdymo užsiėmimus (N = 58)

Teiginiai:	Taip	Nežinau	Ne
Mažyliai turi galimybę groti įvairiais toniniais, perkusiniais ir kitais vaikiškais instrumentais.	87,9 %	5,2 %	6,9 %
Kūdikiams dainuojamos dainos, vyksta smagūs muzikiniai žaidimai ir šokiai su mažyliais.	100 %	0 %	0 %
Ankstyvuosiuose muzikos užsiėmimuose girdimos melodijos ir dainų tekstas yra sunkiai įsimenami.	1,7 %	1,7 %	96,6 %
Vaikai žaidžia, o mamos bendrauja tarpusavyje.	12 %	5,2 %	82,8 %
Tai pramoga vaikams, o ne ugdymosi procesas.	5,1 %	8,6 %	86,3 %
Lavinamas kūdikių ritmo pajautimas pulsuojant į juos ritmą delnu, vaikišku instrumentu, masažiniais kamuoliukais ar kitomis metodinėmis priemonėmis.	98,3 %	1,7 %	0 %
Pasitelkiami įvairūs eilėraščiai, kurie vysto vaikų imitavimo įgūdžius.	98,3 %	0 %	1,7 %
Ankstyvieji muzikos užsiėmimai stiprina mamos ir vaiko ryšį.	94,8 %	5,2 %	0 %

Grupiniuose muzikos užsiėmimuose vaikai vysto socialinius-emocinius įgūdžius.	93,1 %	5,2 %	1,7 %
Ankstyvasis muzikinis ugdymas lavina kūdikių koordinaciją bei smulkiąją plaštakų ir pirštų motoriką.	93,1 %	5,2 %	1,7 %
Ankstyvasis muzikinis ugdymas klasikos kūriniais lavina vaikų klausą.	96,6 %	3,4 %	0 %

Visos respondentės vienareikšmiškai patvirtino, kad ankstyvuosiuose muzikos užsiėmimuose kūdikiams turi būti dainuojamos dainos bei pasitelkiami įvairūs muzikiniai žaidimai ir šokiai su mažyliais. Tokia atsakiusiųjų nuomonė gali formuoti prielaidą, jog ankstyvojo muzikinio ugdymo programa sudaryta nuosekliai ir struktūriškai bei teikia galimybę tėvams muzikos pagalba lavinti vaiką ir kartu su mažyliais patirti geras emocijas. Maža dalis atsakiusiųjų mano, kad ankstyvieji muzikos užsiėmimai – tai pramoga vaikams, o ne ugdymosi procesas. Tačiau analizuojant gautus duomenis, taip pat pastebėta, kad panaši respondenčių dalis sutiko su teiginiu, jog ankstyvuosiuose muzikos užsiėmimuose vaikai žaidžia, o mamos bendrauja tarpusavyje. Įvertinus respondenčių atsakymus į šiuos du teiginius, galime daryti prielaidą, jog mamoms stinga informacijos apie ankstyvąjį muzikinį ugdymą. Šie užsiėmimai joms yra tarsi žaidimų kambarys, kuriame vaikai gali išmėginti įvairius toninius, perkusinius ar kitus vaikiškus instrumentus, o mamos tarpusavyje bendrauti joms aktualiomis temomis.

Tyrimo ketvirtajame diagnostiniame bloke buvo pateikta teiginių, kurie turėjo atskleisti, ar ankstyvojo muzikinio ugdymo užsiėmimų veikla teikia galimybę sparčiau vystyti mažylių psichofizinei raidai. Analizuojant atsakymų variantus, nustatyta, jog dauguma respondenčių sutinka, kad grupiniai muzikos užsiėmimai vysto ankstyvojo amžiaus vaikų socialinius-emocinius įgūdžius. Galime daryti prielaidą, kad lankant ankstyvojo amžiaus muzikos užsiėmimus, mamos pastebėjo, jog vaikai geriau adaptuojasi naujoje aplinkoje, mažiau bijo svetimų žmonių bei rečiau parodo neigiamas emocijas: baimę, pyktį, nerimą ir kt. Taip pat pastebėta, jog dauguma respondenčių sutinka, kad ankstyvieji muzikos užsiėmimai lavina kūdikių koordinaciją bei smulkiąją plaštakų ir pirštų motoriką. Tokia atsakiusiųjų nuomonė įrodo, kad lankantys muzikinius užsiėmimus mažyliai pradėjo geriau koordinuoti judesius, o imituojantys eilėraščius lengviau valdo smulkiąją motoriką, kuri daro įtaką ne tik vaiko kalbos raidai, bet ir kitoms vaiko pažintinėms sritims: mąstymui, atminčiai, dėmesiui. Pasak logopedės J. Repšienės (2018), norint, kad vaikas taisyklingai kalbėtų, gerai mokyti bei lavėti jo mąstymas, atmintis, dėmesio koncentracija, nuo mažens reiktų lavinti vaikelio rankytes: pirštų, plaštakų ir riešų judesius.

Apibendrinant šio diagnostinio bloko duomenis matome, jog dauguma respondenčių teigiamai atsakė apie ankstyvojo muzikinio ugdymo užsiėmimus, todėl galime daryti prielaidą,

jog šių užsiėmimų programa yra tinkamai parengta ir pritaikyta vaikų amžiui bei aiškiai suprantama jų tėveliams. Gauti rezultatai rodo, kad ankstyvųjų muzikos užsiėmimų metu patiriamos geros emocijos, yra lavinama vaikelio psichofizinė raida.

Tyrimo metu buvo aktualu sužinoti, kokias muzikines veiklas tėvai naudoja ne tik užsiėmimų metu, bet ir kasdienybėje (žr. 7 lentelę). Pirmuoju teiginiu buvo siekiama išsiaiškinti, ar respondentų namuose skamba vaikiška muzika. Visos respondentės vienareikšmiškai sutiko su teiginiu, jog klausosi vaikiškų dainelių kartu su vaiku ne tik ankstyvojo muzikinio ugdymo užsiėmimų metu, bet ir kitoje aplinkoje. Šiam teiginiui galime daryti prielaidą, kad vaikiškos dainelės namuose ar kitoje aplinkoje gali skambėti, ir kaip klausymosi objektas, ir kaip fonas, svarbiausia, kad vaikas ją girdėtų. Juk ne tik tiesiogiai klausomi kūriniai ar dainelės, bet ir foninė muzika daro įtaką mažam vaikui. Didelę reikšmę vaikų muzikinių gabumų lavėjimui bei pačios muzikos suvokimui turi dažnas muzikos klausymasis. Svarbiausia tai, kad muzika būtų džiaugsmingas, kupinas gerų emocijų bei malonus dalykas vaiko gyvenime.

7 lentelė

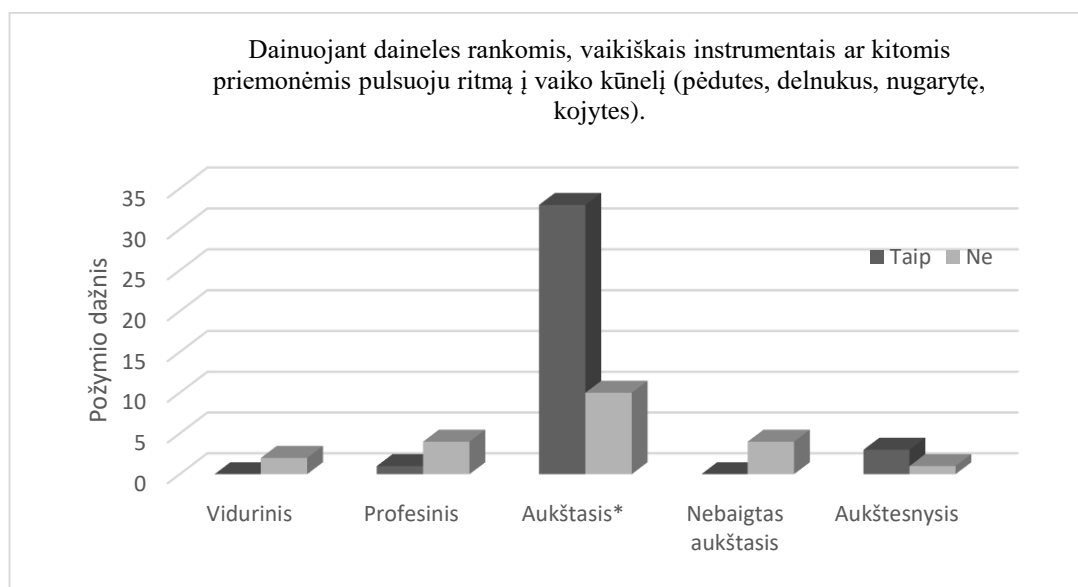
Respondentų muzikinė veikla su mažyiais kasdienybėje (N = 58)

Teiginiai:	Taip	Nežinau	Ne
Klausausi vaikiškų dainelių kartu su vaiku.	100 %	0 %	0 %
Pati dainuoju vaikui daineles be įrašų pagalbos.	89,6 %	0 %	10,4 %
Dainuojant daineles rankomis, vaikiškais instrumentais ar kitomis priemonėmis pulsuoju ritmą į vaiko kūnelį (pėdutes, delniukus, nugarytę, kojytes).	63,8 %	0 %	36,2 %
Sakau vaikeliui imitacijos ar ritmo lavinimui skirtus eilėraščius.	75,9 %	6,9 %	17,2 %
Klausantis muzikos šokam kartu su vaiku.	96,6 %	0 %	3,4 %
Kartu su vaiku žaidžiame muzikinius žaidimus.	70,7 %	5,2 %	24,1 %
Kartu su vaiku muzikuojame vaikiškais, perkusiniais ar toniniais instrumentais.	46,6 %	3,4 %	50 %
Skambant muzikai kartu su vaiku piešiame, darome įvairius darbelius.	70,8 %	3,4 %	25,8 %
Prisimenu visas muzikines veiklas naudojamas užsiėmimuose, tačiau manau, kad kasdienybėje jas sunku pritaikyti.	7,6 %	13,8 %	78,6 %

Antruoju teiginiu norėta sužinoti, ar respondentės dainuoja savo vaikui daineles be įrašų pagalbos. Teorinėje dalyje aptarėme, kad kūdikiui svarbiausias yra mamos balsas, kuris vaiką ramina ir suteikia saugumo jausmą. Juk mamos balsą vaikas pradeda girdėti dar būdamas prenataliniame laikotarpyje, o gimęs – atpažįsta. Todėl buvo labai įdomu sužinoti, kiek dėmesio respondentės skiria muzikiniam bendravimui kartu su vaiku. Analizuojant gautus duomenis matome, kad tik labai maža dalis mamų nedainuoja savo mažyliams be įrašų pagalbos, todėl galime teigti, jog tiriamosios nėra abejingos muzikiniam bendravimui su vaiku. Kadangi savo balso galimybes kūdikiai pradeda tyrinėti vos tik gimę, guguodami, krykštaudami ir kitaip

žaisdami, todėl galima teigti, kad pirmasis muzikos instrumentas, kurį žmogus išmoksta valdyti yra balsas. A. Katinienė, A. Vaičienė (2001) teigia, jog dainavimas yra viena iš svarbiausių vaikų muzikinių gebėjimų lavinimo priemonė, todėl labai svarbu, kad tėveliai stengtųsi kuo anksčiau pradėti mokyti vaikus dainuoti.

Toliau analizuojant gautus tyrimo duomenis pastebėta, kad vertinant teiginį, ar respondentai dainuojant daineles rankomis, instrumentais ar kitomis metodinėmis priemonėmis pulsuoja ritmą į vaiko kūnelį ne tik užsiėmimo metu, bet ir kasdienybėje, nuomonės pasidalino į dvi dalis. Daugiau nei pusė respondenčių pritarė šiam teiginiui, bet taip pat daugiau nei trečdalis atsakiusių – įvertino neigiamai. Galima daryti prielaidą, jog teigiamai atsakiusiosios respondentės žino, kad norint lavinti kūdikio ritmo pojūtį reikia dainuojant daineles ar klausantis muzikos kūrinį pulsoti ritmą į vaikelio kūnelį. Tik per kūną mažylis geriausiai jaučia ritmą jau nuo prenatalinio amžiaus. Tačiau tyrimo metu atkreiptas dėmesys į tai, kad dauguma neigiamai atsakiusių neturi įgijusios aukštojo išsilavinimo (apie tai liudija statistiškai reikšmingi skirtumai $p=0,00$) (žr. 4 pav.). Tokią situaciją iš dalies galėjo lemti tai, jog aukštąjį išsilavinimą turinčios mamos yra linkusios daugiau domėtis ugdymo naujovėmis bei skaityti informacinę, metodinę literatūrą.

*Pastaba: požymio reikšmingumo lygmuo $p=0,00$

4 pav. Dainuojant daineles rankomis, vaikiškais instrumentais ar kitomis priemonėmis pulsuoja ritmą į vaiko kūnelį. Respondenčių atsakymai įgyto išsilavinimo aspektu. (N = 58)

Teiginiu *klausantis muzikos šokam kartu su vaiku* buvo siekiama išsiaiškinti, ar namuose respondentai skiria laiko aktyviam muzikos klausymui. Gauti duomenys rodo, kad beveik visi respondentai sutiko su patektu teiginiu, todėl galima daryti prielaidą, kad šokis kartu su

mažyliais tiriamiesiems yra tarsi natūralus reiškinys. Dažnai mėgstantys šokti tėvai namuose nevengia tai daryti impulsyviai, todėl jiems nereikia papildomų pastangų, jog siekiant įtraukti kūdikį judėti pagal skambančią muziką. Šokant klausomasi muzikos, ugdomas jos suvokimas, bei ritmo pojūtis, nes mėgstantys šokti tėvai neabejotinai skatina mažylius kartu judėti muzikos ritmu.

Apibendrinant diagnostinio bloko gautus duomenis, galima teigti, jog dauguma atsakiusiųjų muzikines veiklas naudoja ne tik užsiėmimo metu, bet ir kasdienybėje. Pastebėta, kad daugiausiai mamos stengiasi klausytis vaikiškų dainelių bei jas dainuoti, sakyti eilėraščius, klausantis muzikos šokti, piešti ar daryti darbelius. W. H. Valerio (2009) teigimu, dažniausiai mažylių įsitraukimas į muzikę veiklą priklauso nuo pačių tėvų noro dainuoti savo vaikams, rodyti muzikalius judesius. Respondentės sutinka, jog užsiėmimų metu naudojamas muzikines veiklas lengva pritaikyti namuose, todėl galime daryti prielaidą, kad ankstyvojo muzikinio ugdymo programa suteikia galimybę ir tėvams išmokti įvairių dainelių, eilėraščių ar žaidimų, kad galėtų juos atlikti ir namuose.

Kūdikių raida yra suskirstyta į tam tikrus etapus, tačiau jų raidos vystymosi tempas nėra tik įgimtas. Poveikį vaikelio vystymuisi turi ne tik aplinkos veiksniai, bet ir auklėjimas. Todėl nepaprastai svarbu, kokių priemonių imasi tėvai, kad išplėstų vaiko galimybes. D. Einon (2006) teigia, kad kūdikių sąmoningi judesiai susiformuoja per pirmus kelerius metus, o intelektinis vystymasis bręsta visą vaikystę. Ankstyvuosiuose muzikos užsiėmimuose visos veiklos yra siejamos su judesiu, o mažylių skatinimas judėti spartina raidos vystymąsi. Todėl paskutinis diagnostinis blokas buvo skirtas sužinoti, ar visgi ankstyvieji muzikos užsiėmimai daro poveikį vaiko psichofizinei raidai, todėl respondentų buvo prašyta įvertinti, kokius vaiko elgesio ir raidos vystymosi pokyčius pastebėjo lankant šiuos užsiėmimus (žr. 8 lentelę). Analizuojant gautus duomenis pastebėta, jog tik truputį daugiau nei pusė atsakiusiųjų sutinka bei daugiau nei trečdalis tiriamųjų neturi nuomonės, kad ankstyvieji muzikinio ugdymo užsiėmimai paspartino vaikelio fizinę raidą. Galima teigti, kad teigiamai atsakiusios mamos ankstyvąjį muzikinį ugdymą pradėjo lankyti anksčiau, t.y. iki pirmųjų kūdikio gyvenimo metų. Užsiėmimų metu mažyliai turėjo stiprią motyvaciją judėti, pasiekti vaikišką instrumentą ar kitą metodinę priemonę, taip skatinami judėti, lavėjo jų raumenys. Kūdikiai anksti pradėję sėdėti ne tik anksčiau pradeda vaikščioti, bet ir vystosi greičiau. Tačiau išmokusiam vaikščioti vaikui, reikia tobulinti ir kitus savo įgūdžius, kurie susiję su fiziniu vystymusi. Tai – trepsėti, rinkti daiktus, šokinėti, žaisti muzikinius žaidimus, ratelius, imituoti judesius.

Toliau analizuojant gautus diagnostinio bloko rezultatus matome, kad dauguma tiriamųjų pastebėjo, jog lankant ankstyvojo amžiaus muzikinius užsiėmimus, kūdikis atkartoja, mėgdžioja eilėraščių judesius, susitvarko bei surūšiuoja daiktus. Tokie gauti duomenys suponuoja prielaidą,

jog kūdikiai mėgdžiodami kitus vaikus, esančiuosius muzikos klasėje, ir ypač mokytoją, lavina ne tik imitacinius įgūdžius, bet ir smulkiąją bei stambiają motoriką, taip spartindami fizinės raidos vystymąsi.

8 lentelė

Respondentų nuomonė apie kūdikio elgesio ir raidos vystymosi pokyčius lankant ankstyvojo amžiaus muzikinius užsiėmimus (N = 58)

Teiginiai:	Taip	Nežinau	Ne
Paspartėjo vaikelio fizinė raida, geriau koordinuoja judesius.	55,2 %	36,2 %	8,6 %
Mažylis tapo komunikablesnis, daugiau čiauška, taria skiemenis/žodžius/frazes.	94,8 %	1,7 %	3,4 %
Ankstyvųjų muzikos užsiėmimų dėka mažylis geba ilgiau išlaikyti, sukcentruoti dėmesį.	60,4 %	36,2 %	3,4 %
Ankstyvieji muzikos užsiėmimai išugdė vaiko gebėjimą dalintis.	60,4 %	29,3 %	10,3 %
Klausantis jau užsiėmimo metu girdėtus muzikos kūrinius vaikelis greičiau užmiega.	27,5 %	25,9 %	46,6 %
Ankstyvųjų muzikos užsiėmimų dėka mažylis tapo savarankiškesnis.	58,6 %	25,9 %	15,5 %
Lankant ankstyvojo muzikinio ugdymo užsiėmimus mažylis pradėjo drąsiau reikšti savo emocijas.	67,3 %	25,8 %	6,9 %
Ankstyvųjų muzikos užsiėmimų dėka, mažylis lengviau adaptuojasi naujoje aplinkoje.	65,6 %	29,3 %	5,1 %
Ankstyvojo amžiaus muzikos užsiėmimų dėka, vaikelis noriai leidžia masažuoti pėdutes, liesti rankeles bei pirštukus.	67,3 %	24,1 %	8,6 %
Mažylis visada paploja išgirdęs kūrinio/dainelės pabaigą.	86,2 %	0 %	13,8 %
Mažylio muzikiniame čiauškėjime galima išvelgti užsiėmimo metu girdėtų dainų fragmentus.	79,3 %	8,6 %	12,1 %
Mažylis žino, kad vaikišku marakasu reikia groti sau į delną.	77,6 %	8,6 %	13,8 %
Vaikelis atkartoja, mėgdžioja eilėraščių judesius.	81,1 %	10,3 %	8,6 %
Dainuojant/klausant tvarkymosi dainelės įrašo mažylis tarsi išitraukia į žaidimą ir mielai susitvarko, surūšiuoja daiktus.	70,7 %	13,8 %	15,5 %
Pastebėjau, kad mažylis geriau jaučia ritmą.	72,5 %	22,4 %	5,1 %
Pastebėjau, kad aktyviai klausant klasikos kūrinio mažylis nujaučia kūrinio dalies pasikeitimus ir rodo, koks sekantis judesys turėtų būti.	41,3 %	39,7 %	19 %
Mažylis atsimena muzikos užsiėmimo eigą ir rodo ką reikės daryti.	77,6 %	5,2 %	17,2 %
Lankant ankstyvojo amžiaus mokyklėlę susidariau nuomonę, kad ankstyvojo muzikinio ugdymo nauda vaiko vystymuisi yra mitas.	3,4 %	1,7 %	94,9 %

D. Einon (2006) teigia, kad nuo 7 mėnesių kūdikiai žino, jog pokalbiai susideda iš garsų, todėl bendraudami stengiasi ką nors tarti. Žinoma, pirmieji mažylio žodžiai dar nėra tikra kalba, o tik garsai, kitaip tariant čiauškėjimas. Po pirmojo gimtadienio mažyliai ištaria pirmuosius žodžius, kurie susiję su artimais žmonėmis ar gerai pažįstamais aplinkoje daiktais. Iki antrojo gimtadienio daugelis vaikų moka iki 200 žodžių. Todėl tyrime buvo įdomu sužinoti, ar lankant

ankstyvojo amžiaus muzikinius užsiėmimus, kūdikiai tapo komunikabilesni. Rezultatai parodė, jog beveik visų respondenčių maūyliai po muzikinių užsiėmimų lankymo pradėjo daugiau čiauškėti, tarti skiemenis/ūodūzius/frazes. Taip pat atkreiptas dėmesys į tai, jog daugiau nei pusė atsakiusiųjų maūylio muzikiniame čiauškėjime išvelgia užsiėmimų metu girdėtus dainų fragmentus. Gauti šių teiginių rezultatai leidžia teigti, kad kūdikiai kalbos formų ir intonacijų mokosi klausydamiesi, todėl dažnai girdimos vaikiškos dainelės padeda turtinti vaikelio ŗodyną. Maūylis girdėdamas vaikiškas daineles ištaria prisimintus skiemenis/ūodūzius/frazes, o vėliau sąmoningai juos įtraukia į savo ŗnekamąją kalbą.

Toliau tyrime siekta išsiaiškinti, ar kūdikiai ŗino užsiėmimo eigą, ar prieš kiekvieną veiklą parodo patys, ką reikės daryti. Dauguma atsakiusiųjų sutinka, jog maūyliai atsimena muzikinio užsiėmimo formas, todėl galima teigti, kad veiklos vyksta nuosekliai, sklandūiai, vienoda struktūra. Buvo atskleista, kad gautiems rezultatams įtakos turi vaikelio amūius, t. y. nuo kada pradėjo lankyti ankstyvojo muzikinio ugdymo mokyklėlę (apie tai liudija statistiškai reikūmingi skirtumai $p=0,003$). Vaikai, kurie užsiėmimus pradėjo lankyti dar neturėdami 1 metų, geriau orientuojasi muzikiniuose užsiėmimuose: yra laisvesni, drąsesni, aktyvesni. Tokie rezultatai leidžia teigti, jog ankstyvajame amūiuje, sistemingai ir vienoda forma besikartojančios ilgą laiką muzikinės veiklos, lavina kūdikių atmintį.

Apibendrinant diagnostinį bloką galime teigti, jog ankstyvieji muzikiniai užsiėmimai lavina maūylio fizinę raidą, atminties, mąstymo, kalbos tobulėjimą. ŗmogaus raidos procesą lemia ne tik paveldimumas, bet ir ankstyvasis muzikinis ugdymas.

Anketoje mamoms buvo pateiktas atviras klausimas (*ką vertėtų pakeisti ar patobulinti, kad ankstyvasis vaikų muzikinis ugdymas būtų tobulesnis, sėkmingesnis*), kuriuo buvo siekiama suūinoti, kokius trūkumus ankstyvojo muzikinio ugdymo programoje išvelgia respondentės bei ką jų manymu, reikėtų keisti. Analizuojant gautus atsakymus pastebėta, kad ypatingai išryūškėjo palanki nuomonė apie ankstyvojo vaikų amūiaus muzikinį ugdymą, pvz., „*manau, kad viskas ir taip labai tinka ir patinka vaikams*“, „*viskas puikiai, mes patenkinti*“, „*viskas labai gerai*“, „*manau programa yra pakankamai išdirbta ŗiuo klausimu.*“, „*muzikos pamokėlės yra tikrai nuoseklios, įdomios, judrios ir vaikui patinkančios. Viskas yra suplanuota, vyksta nuosekliai ir kryptingai*“. Pastarieji atsakymai parodo daugumos susiformavusią teigiamą nuomonę apie ankstyvuosius muzikos užsiėmimus, todėl galima daryti prielaidą, jog ankstyvuosiuose muzikos užsiėmimuose vaikai patiria geras emocijas, o svarbiausia vyksta tikslingas muzikinis ugdymas.

Toliau analizuojant išsakytas mintis į atvirą klausimą, pastebimi ir ankstyvojo muzikinio ugdymo trūkumai. Gan nemaūai respondenčių atsakinėdamos į pateiktą klausimą pateikė poreikį gauti ne tik praktinius, bet ir teorinius užsiėmimus, skirtus tėvams, pvz., „*norėtuūi ir teorinių užsiėmimų skirtų tėveliams bei užsiėmimų neūtukėms*“, „*reikėtų organizuoti seminarus apie*

ankstyvą vaikų muzikos ugdymą, daugiau informacijos suteikti tėveliams“, „*įdomu būtų jei mokytoja organizuotų seminarus tėvams. Pateiktų ne tik teorinės, bet ir vaizdinės medžiagos su vaikų rezultatais kaip motyvaciją“*, „*daugiau informacijos apie teikiamą naudą“*. Išsakyti pasiūlymai leidžia pripažinti tai, kad tėvai domisi ir pripažįsta, kad stokoja informacijos ne tik apie ankstyvąjį vaikų muzikinį ugdymą, bet ir apie jo teikiamą naudą, todėl tai išlieka šių dienų aktuali problema, kurią privalu išspręsti, norint efektyvesnio tėvų ir mokytojo bendradarbiavimo muzikaliai ugdant vaiką ankstyvajame amžiuje.

Taip pat pasitaikė atsakymų, kurie tarpusavyje yra labai skirtingi, pvz., „*galėtų užsiėmimai būti ne tik grupiniai, bet ir privatūs vienai šeimai“* arba „*norėtusi, kad užsiėmimai vyktų tik mažyliams, be tėvų“*. Iš gautų atsakymų galime daryti prielaidą, jog tiriamosios, kurios nori privačių užsiėmimų visai šeimai, yra ypatingai susidomėjusios ankstyvuuoju muzikiniu ugdymu, į kurį nori įtraukti ir kitus šeimos narius. Galima manyti, kad tokį atsakymą galėjo lemti mamų noras išmokti ir įtraukti muzikinį ugdymą į šeimos kasdienybę. Tačiau visiškai priešingam respondentės atsakymui su siūlymu tėvams nedalyvauti ankstyvojo muzikinio ugdymo užsiėmimuose, gali turėti įtakos tai, jog tiriamaoji stinga žinių apie teikiamą naudą ne tik vaiko raidos vystymuisi, bet ir stipresnio ryšio kūrimui su vaiku užsiėmimo metu. Galima teigti, jog respondentės požiūris į ankstyvuosius muzikos užsiėmimus yra toks pat, kaip į žaidimų kambarį, t. y. vaikui pramoga, o tėvams laisvas laikas.

Apibendrinant visų respondenčių pateiktus atsakymus į atvirą klausimą, galima teigti, jog dauguma tiriamųjų mano, kad ankstyvieji vaikų muzikos užsiėmimai yra įdomūs, kryptingi bei patinkantys vaikams, todėl nieko keisti nereiktų, tačiau pastebimas ir vienas ryškus trūkumas – tai informacijos sklaidos stygius.

IŠVADOS

1. Išanalizavus mokslines studijas apie ankstyvojo amžiaus vaiko raidos vystymosi etapus, galima teigti, kad pradinis žmogaus gyvybės etapas vadinamas prenataliniu periodu, kuris trunka nuo apvaisinimo iki gimimo. Mokslininkai teigia, kad per pirmuosius trejus kūdikio gyvenimo metus įvyksta didžiuliai vaiko sugebėjimų pokyčiai: vystosi fizinė raida, asmenybės bruožai, tobulėja vaiko protas, kalba, emocijos.

2. Vaiko prenataliniu raidos etapu, kuomet formuojasi labai svarbi neurofiziologinė raida, muzikinių garsų, ritmo, intonacijų poveikis pasižymi unikalia savybe – stimuliuojančiai veikti būsimą kūdikio galvos smegenų ląsteles, sąlygoti intensyvesnę nervinių impulsų sklaidą: greitesnį mąstymą, intelektualumą, spartesnę vystymosi raidą.

3. Muzika yra svarbi ankstyvojo amžiaus vaiko ugdymo(si) dalis, nes jos garsai, ritmas stimuliuoja bei spartina vaikelio psichofizinę raidą, ugdo socialinius, meninius, kalbinius, emocinius bei fizinius įgūdžius.

4. Atlikus empirinį tyrimą, paaiškėjo, kad dauguma respondenčių muzikines veiklas naudoja ne tik užsiėmimų metu, bet ir kasdienybėje. Išryškėjo teigiamas požiūris į ankstyvojo muzikinio ugdymo užsiėmimų privalumus, įvardijant, kad jie yra įdomūs, kryptingi bei pritaikyti vaikų amžiui. Tyrimas parodė, kad dauguma mamų kaip svarbiausius ugdymo bruožus įvardija kūrybiškumą, muzikinius žaidimus, judesio raišką ir patiriamas teigiamas emocijas. Šie faktoriai neabejotinai lavina ir skatina ankstyvojo amžiaus vaikų psichosocialinę raidą: atmintį, mąstymą, kalbos tobulėjimą, motoriką ir kt. Tyrimas atskleidė, kad aukštąjį išsilavinimą turinčios mamos palankiau vertina klasikinės muzikos poveikį vaiko vystymuisi prenataliniu laikotarpiu, kūdikio ritmo pojūčio lavinimą įvairiomis metodinėmis priemonėmis be yra linkusios daugiau domėtis ugdymo naujovėmis ir skaityti informacinę, metodinę literatūrą nei turinčios aukštesnįjį ar vidurinį išsilavinimą.

LITERATŪRA

1. Butkutė J. (2015). Straipsnis: *Muzikos įtaka vaiko vystymuisi*. [žiūrėta 2019-01-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.lev.lt/16157-muzikos-itaka-vaiko-vystymuisi>>.
2. Cambell D. (2005). *Mocarto muzikos poveikis vaikams*. Kaunas: Kalendorius.
3. Čiurilaitė-Markauskienė I. (1999). Vaiko asmenybė ir ankstyvojo muzikinio ugdymo aktualijos. *Muzikinis ugdymas: testinumo ir grandžių sąveikos problemos*: konferencijos medžiaga. Vilnius, p. 27-32.
4. Einon D. (2006). *Ankstyvasis ugdymas*. Vilnius: Egmont Lietuva.
5. Gučas A. (1981). *Vaiko psichologija*. Kaunas: Šviesa.
6. Henze A. (2013). *The Effects of Music on Childhood Development*. [žiūrėta 2019-05-16]. Prieiga per internetą: <<http://penfieldbuildingblocks.org/2013/07/the-effects-of-music-on-childhood-development/>>.
7. Honeyghan P. (2017). *The effect of music on children*. [žiūrėta 2019-05-16]. Prieiga per internetą: http://www.jamaicaobserver.com/magazines/allwoman/The-effect-of-music-on-children_89529>.
8. Jareckaitė S., Jankuvienė S. R. (2010). *Šiuolaikinio muzikinio ugdymo sistemos*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
9. Jautakytė R. (2009). *Ankstyvasis muzikinis vaikų ugdymas*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
10. Katinienė A. (1988). *Estetinis vaikų auklėjimas darželyje*. Kaunas: Šviesa.
11. Katinienė A. (1992). *Muzikinės kultūros pradmenų ugdymas darželyje*. Vilnius.
12. Katinienė A., Vaičienė A. (2001). *Muzika vaikų darželyje*. „Šiaurės Lietuva“.
13. Lazdin R. (2018). *7 intelektų lavinimo programa: Mokytojo knyga*. Vilnius.
14. Mačiulskienė J. G. (2005). *Meninio ugdymo įtaka asmenybės brandai*. Marijampolė.
15. Navickienė L., Navickas A., Piličiauskas A. (2017). *Šeimos knyga*. Vilnius: BALTO print.
16. Neverauskienė L. (2013). Magistro darbas: *Howardo Gardnerio ugdymo modelio teoriniai ir praktiniai pagrindai*. [žiūrėta 2018-11-18]. Prieiga per internetą: <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1974617/datastreams/MAIN/content>
17. Ockelford A. (2008). *Music for children and young people with complex needs*. New York: Oxford university press.
18. Piličiauskas A. (2000). *Ankstyvasis muzikinis ugdymas: dėmesys žmogaus sveikatai*. Šiauliai.

19. Pocienė J. S. (2010). *Ikimokyklinis ugdymas: raida, pedagoginės sistemos*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
20. Poškutė-Grun R. (2000). Kaip vaikai mokosi muzikos? *Gama* nr. 24, p. 5-9.
21. Repšienė J. (2018). Vaiko diena. Straipsnis: *Logopedo patarimai apie smulkiosios motorikos lavinimui tinkamiausius žaislus*. [žiūrėta 2019-05-04]. Prieiga per internetą: <<https://vaikodiena.lt/logopedo-patarimai-apie-smulkiosios-motorikos-lavinimui-tinkamiausius-zaislus/>>
22. Rinkevičius Z. (1998). *Muzikos pedagogika*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
23. Rinkevičius Z. (2009). *Ką reiškia mokytis muzikos*. Klaipėda: Druka.
24. Rinkevičius Z., Rinkevičienė R. (2006). *Žmogaus ugdymas muzika*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė.
25. Saveljeva A. (1977). *Ankstyvojo amžiaus vaikų vystymosi ypatybės*. Vilnius.
26. Stašinskienė L. (2009). *Vaiko muzikos pasaulis*. Vilnius: Kronta.
27. Seashore C. (1997). Ritmo prigimtis. *Gama* nr. 17, p. 16-18.
28. Silberg J. (2010). *Mažylio lavinimas nuo metų iki dviejų*. Vilnius: Aktėja.
29. Souriau E. (1994). Muzikos įtaka vaiko psichikos raidai. *Gama* nr. 6, p. 3-6.
30. Steinhoff A. (2016). *The Importance of Music in Early Childhood Development*. [žiūrėta 2019-05-15]. Prieiga per internetą: <<https://novakdjokovicfoundation.org/importance-music-early-childhood-development/>>.
31. Szanton E. S. (2001). *Į vaiką orientuotas ugdymas nuo gimimo iki trejų metų*. Lietus.
32. Šemeta R. (2014). Mamos žurnalas. Straipsnis: *Vaisius liūdi be muzikos*. [žiūrėta 2019-01-10]. Prieiga per internetą: <<https://mamoszurnalas.lt/muzika-ir-vaiko-vystymasis/>>
33. Valerio W. (2009). Judesio panaudojimo lūkesčiai ir pasitikėjimo ugdymas. *Vaiko muzikos pasaulis: vaikų muzikinio ugdymo straipsnių rinkinys*. Kronta, p. 73-77.
34. Vaičienė A., Kupčinskas K. (1996). Muzikos terapijos poveikis padidėjusio dirglumo vaikams. *Pradinis ugdymas: retrospektyva ir perspektyva: mokslinės praktinės konferencijos medžiaga*. Šiauliai, p. 245-247.
35. Valerio W., Reynolds A., Bolton B., Taggart C., Gordon E. (2004). *Muzikos žaismas*. Vilnius: Kronta.
36. Velička E. (1995). *Garsų ir tylos paslaptys*. Kaunas: Šviesa.
37. Velička E. (2017). *Lietuvių etninė muzika pradinio muzikinio ugdymo sistemoje*. Vilnius.
38. Žukauskienė R. (2012). *Raidos psichologija: integruotas požiūris*. Vilnius: Margi raštai.
39. Ветлугина А. Н. (1968). *Музыкальное развитие ребенка*. Москва: Просвещение.

PRIEDAI